

**MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI
DEPARTAMENT ANALIZ I NADZORU**

SPRAWOZDANIE
z realizacji w 2008 roku
Rządowego Programu Zapobiegania
Niedostosowaniu Społecznemu
i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży

Warszawa 2009

OPRACOWANO:

w Wydziale Profilaktyki i Współpracy ze Społeczeństwem

Departamentu Analiz i Nadzoru

MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH i ADMINISTRACJI

KONTAKT: Elżbieta Rusiniak tel. (022) 60-162-89; elzbieta.rusiniak@mswia.gov.pl,
Marta Pilarska-Baran tel. (022) 60-139-14; marta.pilarska@mswia.gov.pl,
Anna Wojno tel. (022) 60-149-42; anna.wojno@mswia.gov.pl.

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I. *Informacja o realizacji Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży*

1. Wstęp.....	5
2. Realizacja celów programu.....	8
3. Finansowanie.....	9
4. Ocena współpracy administracji rządowej z innymi podmiotami.....	10
5. Uwagi i postulaty realizatorów programu.....	12
6. Wnioski.....	13

CZĘŚĆ II. *Przykłady działań w ramach strategii*

1. Strategie informacyjne.....	15
2. Strategie edukacyjne.....	19
3. Strategie działań alternatywnych.....	24
4. Strategie powstrzymujące.....	26
5. Strategie zmniejszania szkód.....	31
6. Strategie interwencyjne i resocjalizacyjne.....	35

CZĘŚĆ III. *Realizacja programów modułowych*

1. Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności: narkomanią, alkoholizmem i prostytutką.....	37
2. Projekt systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym, demoralizacją i przestępczością, z uwzględnieniem sytuacji kryzysowej w rodzinie.....	39
3. Probacja alternatywna dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych.....	42

CZĘŚĆ IV. <i>Rekomendacje</i>	45
--	-----------

CZĘŚĆ I **INFORMACJA O REALIZACJI PROGRAMU ZAPOBIEGANIA** **NIEDOSTOSOWANIU SPOŁECZNEMU I PRZESTĘPCZOŚCI WŚRÓD DZIECI** **I MŁODZIEŻY**

1. WSTĘP

Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży został opracowany przez Międzyresortowy Zespół do Spraw Opracowania Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży powołany Zarządzeniem Nr 37 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 marca 2002 roku (M.P. Nr 12, poz. 216). Rada Ministrów przyjęła go w dniu 13 stycznia 2004 roku. Zarządzeniem Nr 54 Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 maja 2008r. w sprawie zniesienia Zespołu do Spraw Opracowania Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży (M.P. Nr 40, poz. 353) w/w Zarządzenie Nr 37 zostało uchylone z dniem 11.06.2008r.

Program ma na celu przede wszystkim **zahamowanie dynamiki wzrostu niedostosowania społecznego oraz przystępczości dzieci i młodzieży** oraz **eliminowanie i łagodzenie drastycznych przejawów niedostosowania społecznego**, w szczególności zagrażających życiu i zdrowiu dzieci i młodzieży oraz pozostawiających trwale, niekorzystne dla ich przyszłości skutki.

Corocznie, zgodnie z postanowieniami Uchwały Nr 49 z dnia 19 marca 2002 roku - Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. Nr 13, poz. 221 z późn. zm.), Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji przedstawia Radzie Ministrów sprawozdanie z realizacji Programu.

Podobnie, jak w poprzednich latach niniejsze sprawozdanie przygotowane zostało w oparciu o przekazane do MSWiA sprawozdania wojewodów, jednostek samorządu terytorialnego oraz państwowych jednostek organizacyjnych. Opracowanie to stanowi opis i podsumowanie działań podjętych w piątym już roku działania Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży.

Jak wynika ze statystyk Komendy Głównej Policji w 2008 r. na terenie kraju stwierdzono 1.082.057 (1.152.993 w 2007 r.) przystępstw, czyli o 70.936 mniej niż w 2007 r. Ustalono 516.626 podejrzanych (mniej o 23.978 osób w porównaniu do 2007 r.), wśród nich było 52.081 nieletnich (spadek o 2.666 osób w stosunku do 2007 r.), którzy popełnili 74.219 czynów karalnych (wzrost o 1.743 czyny w porównaniu do 2007 r.).

Wskaźnik udziału czynów popełnionych przez nieletnich w ogólnej liczbie przystępstw stwierdzonych wyniósł 6,9%. Nieletni stanowili 10,1% ustalonych osób podejrzanych.

Podobnie jak w latach ubiegłych – głównym miejscem działalności przystępczej nieletnich było środowisko miejskie, gdzie odnotowano 61.719 (60.292 w 2007 r.) czynów karalnych. Stanowiły one 83,2% wszystkich czynów popełnionych przez osoby nieletnie na terenie kraju.

Wśród ogólnej liczby 52.081 nieletnich sprawców czynów karalnych do 16 roku życia 13,2% stanowiły dziewczęta, tj. 6.877 (w 2007r. 11,6% stanowiło 6.356 dziewczęta w grupie 54.747 nieletnich do 16 lat).

PRZESTĘPCZOŚĆ NIELETNICH		
KATEGORIE PRZESTĘPSTW	ROK 2007	ROK 2008
Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	1.192 czynów 1.129 sprawców	1.248 czynów 1.164 sprawców
Przestępstwa przeciwko życiu oraz przestępstwa przeciwko mieniu	udział w bójce lub pobiciu	2.958 czynów 6.768 sprawców
	uszczerbek na zdrowiu	3.534 czyny 2.912 sprawców
	rozboje, kradzieże rozbójnicze i wymuszenia	7.511 czynów 5.129 sprawców
	kradzież rzeczy	10.540 czynów 10.504 sprawców
	kradzież z włamaniem	9.185 czynów 7.301 sprawców
Przestępstwa związane z naruszeniem ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179, poz. 1485, z późn.zm.)	9.310 czynów 2.945 sprawców	10.514 czynów 2.923 sprawców

Z danych statystycznych Komendy Głównej Policji wynika, że w 2008 roku na terenie wszystkich placówek oświatowych i wychowawczych stwierdzono ogółem 23.175 przestępstw (22.225 w 2007 r.), w tym na terenie:

- szkół podstawowych i gimnazjów 19.443 przestępstwa (17.471 w 2007 r.),
- szkół średnich i zawodowych 2.612 przestępstw (3.364 w 2007 r.),
- internatów i burs szkolnych 1.120 przestępstw (1.390 w 2007 r.).

Na terenie wszystkich wymienionych placówek między innymi stwierdzono:

- 1.257 bójek i pobić (1.103 w 2007 r.),
- 1.575 przypadków spowodowania uszczerbku na zdrowiu (1.714 w 2007 r.),
- 4.235 rozbojów, kradzieży i wymuszeń rozbójniczych (3.418 w 2007 r.),
- 23 zgwałcenia (33 w 2007 r.).

Osób małoletnich poniżej 13 roku życia, które dopuściły się czynu zabronionego w rozumieniu art. 1 § 2 pkt. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich, odnotowano 3.592 (3.571 w 2007 r.). Liczba popełnionych przez nie czynów zabronionych to 2.271 (2.319 w 2007 r.).

Wśród czynów zabronionych dokonywanych przez osoby poniżej 13 roku życia, dominowały:

- kradzież rzeczy – 491 czynów (498 w 2007 r.),
- kradzież z włamaniem – 275 czynów (358 w 2007 r.),
- udział w bójce lub pobiciu – 198 czynów (214 w 2007 r.),
- spowodowanie uszczerbku na zdrowiu – 184 czyny (208 w 2007 r.),
- rozbój, kradzież i wymuszenie rozbójnicze – 172 czyny (183 w 2007 r.),
- naruszenie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – 18 czynów (30 w 2007 r.).

**LICZBA CZYNÓW KARALNYCH NIELETNICH SPRAWCÓW
W POSZCZEGÓLNYCH WOJEWÓDZTWACH**

WOJEWÓDZTWO	ROK 2007	ROK 2008
dolnośląskie	10.390 czynów 5.886 sprawców	10.649 czynów 5.881 sprawców
kujawsko - pomorskie	3.254 czyny 2.840 sprawców	3.370 czynów 2.565 sprawców
lubelskie	2.181 czynów 2.541 sprawców	2.152 czyny 2.474 sprawców
lubuskie	2.365 czynów 1.943 sprawców	1.642 czyny 1.747 sprawców
łódzkie	4.111 czyny 3.449 sprawców	4.905 czynów 3.510 sprawców
małopolskie	5.238 czynów 3.404 sprawców	5.264 czyny 3.231 sprawców
mazowieckie	3.503 czyny 2.732 sprawców	3.093 czyny 2.657 sprawców
opolskie	1.682 czyny 1.501 sprawców	1.641 czynów 1.383 sprawców
podkarpackie	1.513 czynów 1.817 sprawców	1.448 czynów 1.617 sprawców
podlaskie	1.242 czyny 1.447 sprawców	1.044 czyny 1.342 sprawców
pomorskie	4.607 czynów 3.251 sprawców	5.330 czynów 3.248 sprawców
śląskie	9.531 czynów 7.277 sprawców	10.790 czynów 6.993 sprawców
świętokrzyskie	1.931 czyny 1.352 sprawców	1.723 czyny 1.273 sprawców
warmińsko-mazurskie	2.725 czynów 2.570 sprawców	2.505 czynów 2.387 sprawców
wielkopolskie	8.985 czynów 4.893 sprawców	10.544 czyny 4.830 sprawców
zachodnio-pomorskie	4.516 czynów 3.562 sprawców	4.593 czyny 3.233 sprawców
Komenda Stołeczna Policji	4.702 czyny 4.282 sprawców	3.526 czynów 3.710 sprawców

2. REALIZACJA CELÓW PROGRAMU

Podmiotami odpowiedzialnymi za realizację Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży w zakresie administracji publicznej są:

- na poziomie centralnym - Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
- Ministerstwo Zdrowia,
- Ministerstwo Sprawiedliwości,
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- na poziomie województwa - wojewodowie – w zakresie zadań rządowych,
- marszałkowie województw – w zakresie zadań samorządowych,
- na poziomie powiatu - starostowie,
- na poziomie gminy - wójtowie (burmistrzowie i prezydenci miast).

Zadanie Powszechna Edukacja Społeczna jest działaniem uprzedzającym, w ramach którego wyróżnia się następujące strategie:

1. strategię informacyjną,
2. strategię edukacyjną,
3. strategię działań alternatywnych,
4. strategię powstrzymującą,
5. strategię zmniejszania szkód,
6. strategię interwencyjną i resocjalizacyjną.

Cele Programu realizowane są także poprzez wdrażanie programów modułowych, które stanowią jego integralną część i obejmują:

1. procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności: narkomanią, alkoholizmem i prostytutką,
2. projekt systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym, demoralizacją i przestępczością z uwzględnieniem sytuacji kryzysowej w rodzinie,
3. probację alternatywną dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych.

Działania wynikające z Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży realizowane były w integracji z innymi rządowymi programami przede wszystkim: Bezpieczna i Przyjazna Szkoła, Razem Bezpieczniej, Narodowym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Krajowym Programem Przeciwdziałania Narkomanii.

W dalszej części sprawozdania w części II i III zawarte zostały przykłady działań podejmowanych w ramach zamieszczonych powyżej strategii oraz programów modułowych. Prezentacja ta ma na celu nie tylko pokazanie jak realizowany jest Program, ale także zaprezentowanie sposobów rozwiązywania pojawiających się problemów oraz rozpropagowanie ciekawych inicjatyw i przedsięwzięć podejmowanych przez podmioty, które realizują Program.

3. FINANSOWANIE

Podobnie jak w ubiegłych latach większość podmiotów realizowało zadania zapisane w Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznego i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży w roku 2008 korzystając ze środków własnych, a także z rezerw celowych, dotacji z budżetu państwa, darowizn oraz funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Niejednokrotnie wskazywano na otrzymywaną pomoc rzeczową m.in. w postaci np. materiałów biurowych, przekazywania symbolicznych drobiazgów jako nagród itp.

Działania uprzedzające, powstrzymujące, interwencyjne i resocjalizacyjne Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu Dzieci i Młodzieży wzmocnione zostały przez **Ministerstwo Edukacji Narodowej** działaniami wspierającymi w ramach rządowego programu na lata 2008-2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła,” który przyjęty został przez Radę Ministrów uchwałą Nr 172/2008 w dniu 19 sierpnia 2008 roku. Na realizację programu w 2008 r. przeznaczono środki finansowe z rezerwy celowej nr 54 w wysokości 51.100 tys. zł, w tym 20.000 tys. zł na kontynuację wdrażania rządowego programu wspierania w latach 2007-2009 organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w publicznych szkołach i placówkach „Monitoring wizyjny wejść do szkół i placówek”.

W roku 2008 w ramach profilaktyki problemowych zachowań dzieci i młodzieży dofinansowane zostały z budżetu MEN kwotą w wysokości 243.000,00 zł ogólnopolskie, pozaszkolne programy edukacji kulturalnej, rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów oraz kształtujące umiejętność spędzania czasu wolnego. Zrealizowany został także konkurs ofert na realizację zadania pn. „Kształcenie umiejętności społecznych i życiowych, kształtowanie właściwych relacji w kontaktach międzyludzkich”, będącego modulem rządowego programu pn. „Rozwój edukacji na obszarach wiejskich w latach 2008-2013”. Na realizację ww. zadania Ministerstwo Edukacji Narodowej przeznaczyło 4,5 mln zł z rezerwy celowej budżetu państwa Nr 35 na rok 2008 pn. „Dofinansowanie Narodowego Programu Stypendialnego”, zwiększając budżet wojewodów o kwotę proporcjonalną do liczby uczniów z terenów wiejskich.

W roku sprawozdawczym poradnie psychologiczno-pedagogiczne otrzymały dofinansowanie ze środków pochodzących z rezerw celowych nr 54 i 13 w łącznej kwocie 14.017.653 zł

W **Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej** realizacja zadań wynikających z Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży w 2008 r. przebiegała w ramach resortowego Programu Wspierania Jednostek Samorządu Terytorialnego w Budowaniu Lokalnego Systemu Opieki nad Dzieckiem i Rodziną. W roku 2008 w dyspozycji Ministra Pracy i Polityki Społecznej znajdowały się środki finansowe w wysokości 2.068.705 zł. na realizację zadań wynikających z Programu. Zostały one rozdysponowane na działania przewidziane tym Programem w ramach realizacji resortowego Programu Wspierania Jednostek Samorządu Terytorialnego w Budowaniu Lokalnego Systemu Opieki nad Dzieckiem i Rodziną. W ramach kwoty przeznaczonej na realizację zadań wynikających z Programu sfinansowano różnorodne działania samorządów gminnych i powiatowych. W kategorii niedostosowania społecznego dofinansowano 64 projekty na łączną kwotę 2.068.705 zł – samorządy gminne zrealizowały 38 projektów z zakresu niedostosowania społecznego na łączną kwotę 1.389.402 zł, a samorządy powiatowe zrealizowały 26 projektów na łączną kwotę 679.303 zł.

Należy także podkreślić, iż jednym z priorytetów Programu Wspierania Jednostek Samorządu Terytorialnego w Budowaniu Lokalnego Systemu Opieki nad Dzieckiem i Rodziną było tworzenie mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych. Działanie to również można uznać za istotny sposób zapobiegania niedostosowaniu społecznemu młodzieży. W tym zakresie zostało dofinansowanych 25 projektów na łączną kwotę 1.119.642 zł, w tym 6 projektów na kwotę 225.000 zł zostało zrealizowanych w gminach. Natomiast powiaty zrealizowały 19 projektów dotyczących mieszkań chronionych na kwotę 894.642 zł.

W budżecie **Ministerstwa Sprawiedliwości** zapewnione zostały środki na sukcesywną realizację zadań zapisanych w Programie, a dodatkowo zostały zagwarantowane znaczące środki finansowe pochodzące z funduszy strukturalnych UE przeznaczone na realizację Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”, w tym m.in. na projekty wspierające integrację i aktywizację zawodową osób przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Obecnie Ministerstwo Sprawiedliwości wykorzystuje około 75% z kwoty 30 mln. euro przyznanych z Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”.

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji w roku sprawozdawczym zlecił do realizacji podmiotom pozarządowym zadanie publiczne pn. „Przeciwdziałanie radykalizacji zachowań dzieci i młodzieży” na łączną kwotę 98.490 zł. Także w roku 2008 Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zaakceptował do realizacji w 2009 roku zadanie publiczne w obszarze bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym pn. „Prowadzenie telefonu zaufania dla dzieci”. Na realizację ww. zadania przeznaczono kwotę w wysokości 200.000 zł.

4. OCENA WSPÓŁPRACY ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ Z INNYMI PODMIOTAMI

Rządowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznego i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży realizowany jest przez administrację rządową szczebla centralnego i wojewódzkiego we współpracy z:

- poradniami psychologiczno – pedagogicznymi,
- ośrodkami pomocy społecznej,
- wyższymi uczelniami,
- służbą zdrowia,
- organizacjami pozarządowymi,
- miejskimi ośrodkami profilaktyki i terapii uzależnień,
- parafiami,
- mediami regionalnymi,
- Ochotniczymi Hufcami Pracy,
- placówkami opiekuńczo – wychowawczymi,
- wojewódzkimi inspektoratami transportu drogowego
- placówkami doskonalenia nauczycieli,
- Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie,
- sądami rejonowymi i sądami okręgowymi,
- kuratorami sądowymi.

W zdecydowanej części nadesłanych sprawozdań z realizacji Programu podkreślono bardzo dobrą współpracę wszystkich podmiotów podejmujących w jego zakresie działania oraz systematyczny wzrost zaangażowania w działania profilaktyczne wielu instytucji i organizacji społecznych.

Realizacja Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznego i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży odbywała się jednak przede wszystkim we współpracy z jednostkami Policji oraz organizacjami pozarządowymi.

NAJCZĘSTSZE FORMY WSPÓLPRACY	
ZE SŁUŻBAMI	Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI
wspólne interwencje	kierowanie dzieci i młodzieży do świetlic socjoterapeutycznych, które są w znacznej części prowadzone przez organizacje pozarządowe
prowadzenie poradnictwa	wsparcie merytoryczne oraz terapeutyczne
szkolenia, narady, konferencje	realizacja zadań publicznych
gromadzenie danych i ich analiza, formułowanie wniosków i zaleceń	organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży
wspólne prowadzenie kampanii informacyjnych	organizowanie turnusów korekcyjno-rehabilitacyjnych oraz różnego rodzaju imprez integracyjnych
pomoc rzeczowa	tworzenie lokalnych koalicji na rzecz dzieci i młodzieży
spotkania zespołów interdyscyplinarnych	

Współpraca z innymi podmiotami realizującymi Program to najczęściej działania polegające na różnego rodzaju szkoleniach, naradach i konferencjach, działaniach zespołów interdyscyplinarnych, organizowaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz udzielaniu niezbędnego wsparcia i pomocy potrzebującym młodym ludziom.

Jako słabe punkty współpracy ze służbami oraz organizacjami pozarządowymi podmioty realizujące Program wskazywały najczęściej: zbyt mały przepływ informacji pomiędzy instytucjami zobowiązanymi do realizacji Programu, częste zamiany kadrowe wśród osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań, brak lub niedostateczną bazę lokalową do rozwijania działalności, niedostatecznie rozwinięty wolontariat, nieterminowe przekazywanie informacji, podejmowanie niejednorodnych działań służb pracujących z tym samym środowiskiem.

W celu usprawnienia współpracy podmioty realizujące działania w ramach Programu najczęściej wskazywały następujące metody:

- wspólne tworzenie koalicji na rzecz dzieci i młodzieży dotkniętej lub zagrożonej wykluczeniem społecznym,
- konieczność aktywizacji społeczności lokalnej,
- stworzenie lokalnego systemu międzyinstytucjonalnej wymiany informacji, dot. miejsc i programów skierowanych do dzieci i młodzieży,
- wspólne działania w zakresie opracowywania lokalnych programów na rzecz zapobiegania niedostosowaniu społecznemu i przystępczości wśród dzieci i młodzieży,
- podjęcie współpracy w zakresie prowadzenia specjalistycznych zajęć o tematyce profilaktycznej dla wychowanków placówek dziennych,

- modyfikację i udrożnienie systemu opieki nad dzieckiem i rodziną,
- zwiększenie wsparcia dla organizacji pozarządowych.

5. UWAGI I POSTULATY WYKONAWCÓW PROGRAMU

Najczęściej zgłaszaną uwagą przez podmioty realizujące zadania zapisane w Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznego i Przeszłości wśród Dzieci i Młodzieży był brak środków finansowych niezbędnych do realizacji zadań.

Ponadto jako utrudnienia zgłaszano także następujące problemy:

- zbyt mała liczba świetlic środowiskowych oraz mieszkań chronionych,
- brak odpowiednio przygotowanej merytorycznie kadry,
- słaba motywacja dzieci i młodzieży oraz rodziców w proponowanych formach pomocy,
- brak spójności aktów prawnych: ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2008 Nr 115, poz.728, z późn. zm.), ustawy z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 Nr 11, poz. 109, z późn. zm.), ustawy z dnia z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.),
- zbyt mała aktywność społeczności lokalnej,
- duża dostępność dla młodzieży do alkoholu i papierosów,
- zbyt długi okres czasu potrzebny sądomi do uregulowania sytuacji prawnej dziecka,
- zbyt dużą liczbę programów profilaktycznych wymagających ogólnego skoordynowania,
- utrudnienia w realizacji postanowień sądowych z powodu braku miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Podmioty zaangażowane w realizację Programu przekazały m.in. następujące propozycje dotyczące wprowadzenia zmian do Programu:

- rozszerzenia sfery finansowania zadań wynikających z Programu,
- aktywizowanie organizacji pozarządowych, w tym przede wszystkim wolontariatu, do rozszerzenia form pracy z dzieckiem i rodziną,
- coroczne przyjmowanie do realizacji zadań priorytetowych z planem monitoringu i ewaluacji,
- rozszerzenie systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym,
- tworzenie nowych klubów i świetlic,
- pełniejsze wykorzystywanie przez sędziów rodzinnych istniejących już przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich m.in. poprzez wydawanie postanowień zobowiązujących nieletnich i ich rodziców do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez placówki wsparcia dziennego,
- wspieranie i inspirowanie szkół oraz placówek do zagospodarowywania czasu wolnego uczniów i wychowanków poprzez tworzenie kół zainteresowań, świetlic szkolnych, zajęć sportowych itp.,
- aktywizowanie społeczności lokalnych,
- zadania przeciwdziałające problemowi niedostosowania społecznego u najmłodszych dzieci, już w wieku przedszkolnym,
- opracowanie systemu wsparcia edukacyjnego i psychoterapeutycznego dla dzieci i rodzin w sytuacji wyjazdu rodzica do pracy za granicą.

Pomimo generalnie pozytywnej oceny Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży Wojewoda Zachodniopomorski zgłosiła postulat całkowitego uchylenia Programu.

6. WNIOSKI

Wprowadzony do realizacji w 2004 roku Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży jest odpowiedzią na niepokojące sygnały o zwiększeniu się rozmiaru niedostosowania społecznego i przystępczości wśród dzieci i młodzieży oraz przystępczości godzącej w dobro dziecka i jego rodziny.

Piąty rok funkcjonowania Programu pokazał, że jest on wciąż aktualny i co do zasady odpowiada na pojawiające się problemy. Zadania zawarte w dokumencie są tak skonstruowane, że pozostawiają duży margines swobody dla jego realizatorów, a przede wszystkim pozwalają na indywidualne dostosowanie zawartych w nim propozycji przedsięwzięć do lokalnych potrzeb.

Coroczne narastanie zjawisk patologicznych dotyczących dzieci i młodzieży funkcjonującej w środowisku rówieśniczym, szkolnym i rodzinnym stwarza konieczność położenia nacisku na większe zintegrowanie wszystkich podmiotów zobowiązanych do prowadzenia działań zapobiegających demoralizacji dzieci i młodzieży. Skuteczność tych działań powinna być oparta na określonych procedurach prawnych regulujących prawa i obowiązki wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za wychowanie dzieci i młodzieży, przede wszystkim rodziny i szkoły.

Z nadesłanych sprawozdań z realizacji Programu wynika, iż w wyniku podjętych działań w 2008 roku osiągnięto następujące rezultaty:

- wzrosła świadomość uczniów, rodziców, nauczycieli oraz innych osób na temat szeroko rozumianych zjawisk patologicznych oraz możliwości ich zapobiegania,
- poprawiła się skuteczność oddziaływań wychowawczych w szkołach poprzez wszelkiego rodzaju działania informacyjne i szkoleniowe,
- poprawiła się dostępność do specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- nastąpiła poprawa umiejętności społecznych uczniów,
- ulepszenie sposobów zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży,
- poprzez opracowanie i wdrożenie szczegółowych procedur postępowania w przypadkach kryzysowych wzrosło bezpieczeństwo uczniów w szkołach,
- zwiększyło się zainteresowanie rodziców problemami ich dzieci.

Pomimo faktu, iż w ubiegłym roku wskaźnik przystępczości nieletnich wzrósł w porównaniu do roku 2007, należy sądzić, że dzięki Programowi poprzez wypracowanie najlepszych metod zapobiegania temu zjawisku, zaangażowanie wykwalifikowanej kadry nauczycieli, wychowawców i Policji w opiekę oraz wychowanie dzieci i młodzieży, ustawiczne doskonalenie relacji rodzic-dziecko-instytucja, współdziałanie placówek oświatowych i wychowawczych, a także działania w ramach programów profilaktycznych, zjawisko przystępczości i demoralizacji wśród dzieci i młodzieży zostanie znacznie zahamowane. Niewątpliwie istotny w tej kwestii jest również spadek liczby młodych przystępców w porównaniu z rokiem ubiegłym.

Wskazane jest, aby w kolejnych latach realizacji Programu szczególny nacisk położyć na:

- 1) tworzenie nowych placówek wsparcia dziennego w postaci świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych oraz zapewnienie im kadry wychowawców i specjalistów,
- 2) działania w zakresie probacji alternatywnej,
- 3) upowszechnianie i przeciwdziałanie problemom dzieci i młodzieży, których rodzice wyjechali poza granice Polski,
- 4) zintensyfikowanie działań w stosunku do najmłodszych dzieci w wieku od 6 do 13 lat,
- 5) aktywizowanie społeczności lokalnych w obszarze objętym Programem,
- 6) aktywizowanie organizacji pozarządowych w obszarze objętym Programem, w tym przede wszystkim w zakresie rozwoju wolontariatu.
- 7) rozwijanie wszelkich form poradnictwa i edukacji dla rodziców oraz pracowników placówek oświatowo-wychowawczych na temat rozpoznawania zagrożeń i uzależnień dzieci i młodzieży,
- 8) podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia dostępności specjalistycznej pomocy pedagogiczno-psychologicznej.

Najistotniejsze wydaje się jednak zapewnienie odpowiednich środków finansowych na realizację działań w ramach Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży oraz konieczność utworzenia międzyresortowego zespołu, który koordynowałby działania różnych resortów w ramach Programu, a także działania skierowane do dzieci i młodzieży realizowane w tych samych obszarach w ramach innych rządowych programów. Zespół ten powinien także corocznie wskazywać zadania priorytetowe do realizacji w danym roku, monitorować przebieg tych działań oraz przygotowywać corocznie ich ewaluację.

PROGRAM ZAPOBIEGANIA NIEDOSTOSOWANIU SPOŁECZNEMU I PRZESTĘPCZOŚCI WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
duży stopień ogólności wskazanych w Programie zadań do realizacji, co pozostawia jego realizatorom swobodę w doborze działań i umożliwia indywidualne dostosowanie zawartych w nim propozycji przedsięwzięć do lokalnych potrzeb	brak środków finansowych
przekazywanie organom odpowiedzialnym za realizację Programu przykładów działań zapobiegających demoralizacji dzieci i młodzieży	zbyt mała liczba placówek wsparcia dziennego dysponujących specjalistycznym zapleczem kadrowym
informowanie, głównie w sprawozdaniach z realizacji Programu jego realizatorów o efektach podjętych działań i obszarach, w których należy wzmocnić oddziaływania	zbyt mała aktywność społeczności lokalnych oraz organizacji pozarządowych
poprawa skuteczności oddziaływań wychowawczych w placówkach oświatowych, zwiększenie dostępności do specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zwiększenie nadzoru pedagogicznego, a co za tym idzie poprawa stanu bezpieczeństwa uczniów w szkołach i placówkach oświatowych	

CZĘŚĆ II

PRZYKŁADY DZIAŁAŃ W RAMACH STRATEGII

Na terenie całego kraju realizowanych jest szereg ciekawych inicjatyw dotyczących dzieci i młodzieży. Nie wszystkie wynikają wprost z Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży, niektóre stanowią realizację lokalnych inicjatyw. Jednakże mając na uwadze, że niejednokrotnie są to działania bardzo ciekawe i wpisujące się w cele Programu, zostały ujęte w niniejszym sprawozdaniu jako przykłady Dobrych Praktyk..

1. STRATEGIE INFORMACYJNE

Działania podejmowane w ramach tej strategii koncentrowały się głównie na dostarczeniu informacji na temat skutków zachowań ryzykownych, uwrażliwieniu dorosłych na czynniki sprzyjające występowaniu zaburzeń oraz umożliwieniu dokonywania racjonalnych wyborów.

Przykłady inicjatyw:

➤ Policja:

W ramach działań informujących funkcjonariusze ze wszystkich jednostek organizacyjnych Policji, zajmujący się problematyką nieletnich, wychodzili z inicjatywą organizowania spotkań z dyrektorami szkół oraz gronem pedagogicznym, dotyczących rozpoznawania przejawów niedostosowania społecznego u nieletnich oraz stanu zagrożenia przestępczością. W trakcie ich trwania następowała wymiana doświadczeń w zakresie ujawniania nieletnich: wagarujących, spożywających alkohol, zażywających środki odurzające, uprawiających nierzad, itp., jak również sprawców czynów karalnych. Wypracowywane były formy współpracy, procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych oraz działania profilaktyczne.

Oprócz wspomnianych działań Policja organizowała spotkania z rodzicami, pracownikami instytucji, które mają w statucie zadania dotyczące problematyki nieletnich, podczas których uwrażliwiali na przejawy zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży. Przekazywane były informacje dotyczące odpowiedniej reakcji na zaistniałą sytuację, jak również wskazywano placówki niosące wsparcie i pomoc w takich przypadkach.

- W Wydziale Prewencji KWP w Białymstoku, realizowano programy „Bezpieczna droga do szkoły/domu”, „Bezpieczne wakacje/ferie”, w ramach których: opracowano poradnik „Nasze Bezpieczeństwo” przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych, obejmujący spektrum zagrożeń oraz sposobów ich unikania z zakresu prewencji kryminalnej, bezpieczeństwa w ruchu drogowym, ochrony przeciwpożarowej, bezpieczeństwa na wodzie, zasad udzielania pierwszej pomocy oraz ochrony środowiska naturalnego. Opublikowano materiały edukacyjno-informacyjne w sieci Internet na stronie KWP oraz lokalnych środkach masowego przekazu.
- Na terenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wielkopolskim odbywały się spotkania edukacyjno – wychowawcze w oddziałach zerówkowych pn. „Bezpieczna Zerówka”. Funkcjonariusze w ramach spotkań dotarli z wiedzą o bezpiecznych zachowaniach do 7854 zerówkowiczów (tj. 81%).
- KMP w Rzeszowie w ramach akcji pn. „Policja nie tylko dzieciom” i „Bezpieczna droga do szkoły” policjanci w trakcie spotkań edukacyjnych z rodzicami uczniów i ich nauczycielami przekazywali informacje z zakresu problematyki demoralizacji i przestępczości nieletnich, sposobów zapobiegania zjawiskom patologicznym występującym wśród dzieci i młodzieży, metod zabezpieczania mienia. Wychowawcy

klas przeprowadzali w następstwie tych spotkań zajęcia profilaktyczne z uczniami, z wykorzystaniem książeczek pt. „Policja nie tylko dzieciom”.

- W Komendzie Wojewódzkiej Policji z siedzibą w Radomiu opracowano pomoc dydaktyczną w postaci kolorowanki dla dzieci, która jest kontynuacją serii materiału profilaktyczno – edukacyjnego „Bezpieczeństwo dziecka”, składającego się z płyty DVD z animacją komputerową i książeczki ze scenariuszami zajęć

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

W 2008 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmowało dodatkowe działania uzupełniające wpisujące się w strategię informacyjne Programu. Jednym z nich było wspieranie szkół i placówek w profilaktyce agresji i przemocy. Łączyło się to z podpisaniem w dniu 14 października 2008 roku listu intencyjnego pomiędzy Ministerstwem Edukacji Narodowej i Organizatorami programu społecznego „Szkoła bez przemocy” reprezentowanymi przez Wydawnictwa: Polskapresse i Media Regionalne oraz Fundację Grupy Telekomunikacji Polskiej.

W ramach podpisanego listu intencyjnego Ministerstwo Edukacji Narodowej wyraziło zainteresowanie współpracą w zakresie informowania Organizatorów o planowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej przedsięwzięciach związanych z przeciwdziałaniem przemocy oraz zapraszaniem do udziału we wspólnych konsultacjach merytorycznych i opiniowaniu propozycji działań dotyczących przeciwdziałania przemocy i agresji rówieśniczej w szkołach i placówkach systemu oświaty. W ramach wspólnych działań Ministerstwo Edukacji Narodowej wyraziło również chęć pomocy w dystrybucji materiałów informacyjnych i edukacyjnych do szkół i placówek poprzez Kuratoria Oświaty. Organizatorzy programu zobowiązali się do udostępniania Ministerstwu Edukacji Narodowej opracowań i ekspertyz przygotowanych w ramach działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w szkołach i placówkach, konsultowanie wszelkich inicjatyw i działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy oraz pomoc w upublicznieniu informacji na temat rządowych przedsięwzięć związanych z przeciwdziałaniem przemocy i agresji w szkołach.

Szkoły, które zgłosiły swój udział w programie (w 2008 roku 5000 szkół) otrzymały bogate materiały, w tym poradniki dla nauczycieli zawierające wskazówki jak radzić sobie z problemowymi zachowaniami uczniów i przeciwdziałać przemocy.

Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, działając jako placówka podległa MEN w 2008 roku prowadziło liczne zadania informacyjne, które obejmowały m.in. upowszechnianie informacji o wartościowych programach z zakresu profilaktyki uniwersalnej i selektywnej. W roku 2008 dwukrotnie dokonano aktualizacji Banku Rekomendowanych Programów Profilaktycznych zamieszczonego na stronach internetowych CMPPP i upowszechniano standardy jakości edukacyjnych programów profilaktycznych adresowanych do dzieci i młodzieży szkolnej. Zaktualizowano i rozbudowano internetowy poradnik „Profilaktyka uzależnień w szkole” oraz opracowano poradnik dla nauczycieli, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, nadzoru pedagogicznego i rodziców pt. „Zapobieganie samobójstwom dzieci i młodzieży”. Poradnik opublikowano na stronie internetowej CMPPP. Wspólnie z Fundacją Dzieci Niczyje został opracowany i wydany poradnik dla szkół „Jak reagować na cyberprzemoc”.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

Przy współudziale podległych Ministrowi Zdrowia Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Warszawie, Krajowego Centrum ds. Aids w Warszawie oraz Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii w Warszawie

opracowano i rozdystrybuowano szereg materiałów edukacyjnych dot. alkoholizmu, aids oraz narkomanii.

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii w Warszawie ściśle współpracowało z ekspertami wojewódzkimi ds. informacji o narkotykach i narkomanii poprzez m.in. przekazywanie informacji, organizowanie konferencji, szkoleń, wizyt studyjnych dot. zjawiska narkomanii. Wspólnie opracowano raporty dot. zagrożenia narkomanią w poszczególnych województwach.

➤ **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji:**

Koordynuje wdrażanie w Polsce dwóch programów szczegółowych UE na lata 2007-2013 „Daphne III” i „Prawa podstawowe i obywatelstwo”. Rola Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w koordynowaniu wdrażania w Polsce dwóch wymienionych programów polega przede wszystkim na upowszechnianiu wiedzy o tych programach oraz ułatwianiu podmiotom zainteresowanym korzystania z nich.

Program Daphne III został przyjęty przez Radę UE i Parlament Europejski w dniu 20 czerwca 1997 roku. Ogólna kwota na realizację Programu na lata 2007-2013 to: 116,85 mln euro. Celem Programu Daphne III jest finansowe wspieranie europejskich inicjatyw obrony kobiet, dzieci i młodzieży przed przemocą, ale także handlem ludźmi, w szczególności inicjatyw podejmowanych przez publiczne i prywatne organizacje (m.in. NGO's, ośrodki badawcze, władze szczebla lokalnego).

Program Prawa Podstawowe i Obywatelstwo przyjęty został przez Radę UE w dniu 19 kwietnia 2007r. na mocy decyzji ustanawiającej na lata 2007-2013 program szczegółowy „Prawa podstawowe i obywatelstwo” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”. Na lata te przewidziano kwotę 93.8 mln euro na działania w ramach Programu. Celem Programu jest finansowe wspieranie rozwoju społeczeństwa europejskiego, w którym szanuje się prawa podstawowe, upowszechnianie praw dzieci, zwalczanie rasizmu, ksenofobii i antysemityzmu oraz rozwijanie kontaktów, wymiany informacji i tworzenie sieci pomiędzy organami sądowymi i administracyjnymi oraz środowiskiem prawniczym.

W 2008 roku MSWiA podjęło m.in. następujące działania związane z promowaniem Programów:

- zamieszczono informację o Programach na stronie internetowej MSWiA;
- w dniach 20-21 listopada 2008 r. zorganizowano międzynarodowe seminarium „Przeciwdziałanie przemocy – praktyka w Polsce i Europie”, w ramach którego przeprowadzono warsztaty z udziałem przedstawiciela Komisji Europejskiej w zakresie przygotowywania projektów oraz budżetu oraz ewaluacji projektów;
- Program Daphne III był prezentowany podczas zorganizowanego cyklu szkoleń dla członków komisji bezpieczeństwa i porządku ze wszystkich województw, które są kontynuowane w 2009 roku,
- promowano oba Programy podczas wielu spotkań i konferencji.

➤ **Województwo podlaskie:**

W 2008 r. rozpoczęto prace nad modyfikacją programu „Stop patologiom”, w ramach którego opracowano projekt wojewódzkiej kampanii informacyjnej, ukierunkowanej na ujawnianie przestępstw narkotykowych. We współpracy z Policją, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej i Stowarzyszeniem „Droga” w Białymstoku przygotowano plakaty i ulotki informacyjne dotyczące kampanii. Kontynuowano działania w ramach programu „Bezpieczne wakacje/ferie”, w ramach których: realizowano działania pn. „Letnia szkoła bezpieczeństwa”, polegające na prowadzeniu zintegrowanych działań animacyjnych i edukacyjnych kształtujących u najmłodszych właściwe postawy reagowania w sytuacji zaistnienia zagrożenia. Ogółem przeprowadzono 530 spotkań edukacyjnych, których odbiorcami było 17.132 osób, w tym dzieci, młodzież oraz rodzice i opiekunowie.

Zorganizowano cykl konferencji pod hasłem „Przemoc – historie prawdziwe”, które odbyły się w trzech okręgach: białostockim, łomżyńskim i suwalskim. W konferencji wzięło udział ok. 300 osób. Ich celem było poszerzenie wiedzy dotyczącej objawów i przyczyn przemocy wobec dzieci, a także poznanie możliwości pomocy krzywdzonym dzieciom i ich rodzinom. Materiały z konferencji zostały zamieszczone na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Białymstoku.

Ponadto dystrybuowano materiały do szkół, które zgłosiły swój akces do programu społecznego „Szkoła bez przemocy”, realizowanego przez Mediapress, Grupę TP i dzienniki regionalne: Kurier Poranny, Gazetę Współczesną.

➤ **Województwo mazowieckie:**

Kuratorium Oświaty w Warszawie zorganizowało konferencję „Nigdy nie jest za późno – wiem i działam”, skierowaną do nauczycieli i pedagogów wszystkich typów szkół i placówek oraz przedstawicieli instytucji zajmujących się profilaktyką uzależnień, konferencję na temat „Diagnoza jakości kształcenia w szkole na podstawie danych zawartych w Systemie Kontroli Frekwencji i Postępów w Nauce” jako nowoczesne narzędzie wspomagające realizację programu profilaktyki i programu wychowawczego szkoły i konferencję „Suicydologia wśród nastolatków”.

➤ **Województwo lubuskie:**

Na terenie woj. lubuskiego w ramach programu edukacyjno-wychowawczego „LUPO” stworzono stronę internetową www.lupo.lubuska.policja.gov.pl zawierającą interaktywne propozycje dla najmłodszych, a także treści dla rodziców i nauczycieli.

We współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Gorzowie Wlkp. zorganizowano dwudniowe seminarium dla pedagogów szkół ponadgimnazjalnych nt. „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”. Prowadzono dystrybucję materiałów informacyjnych: ulotek i plakatów wśród ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

➤ **Województwo małopolskie:**

Kurator Oświaty w Krakowie we współpracy z Komendantem Wojewódzkim Policji podjął działania obejmujące promocję zdrowego stylu życia oraz zmniejszenie zasięgu zachowań ryzykownych. Ogłoszono akcję pn. „WIEM (Portal Informacyjno Edukacyjny Młodych)”. Głównym celem akcji było dostarczenie informacji w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa i przeciwdziałanie patologiom społecznym poprzez prowadzenie działalności informacyjnej, edukacyjnej oraz organizowanie działań alternatywnych. Ponadto Kuratorium Oświaty w Krakowie rozprowadzało do szkół broszury i materiały informacyjne dla pedagogów, nauczycieli i rodziców w zakresie profilaktyki uzależnień. Funkcjonował Kuratorski Telefon Zaufania dla uczniów i ich rodziców oraz nauczycieli. W Krakowie zorganizowano międzynarodową konferencję pn. „Praca socjalna metodą streetwork w środowisku osób bezdomnych oraz młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym”.

➤ **Województwo lubelskie:**

W województwie lubelskim odbyła się kampania: „Miej odwagę – zwrócić uwagę, dlatego należy powiadomić nauczyciela w przypadku niebezpiecznych zachowań kolegów”. Rozpowszechniono informację dot. dostępu do „Niebieskiej Linii” i „Pomarańczowej Linii”. Rozpropagowano materiały ułatwiające rozpoznanie zażywania środków psychoaktywnych, np. „Blżej siebie, dalej od narkotyków”. Dostarczano ulotki i informatory o punktach konsultacyjnych działających na terenie gmin i powiatów. Wśród uczniów rozprowadzono foldery (np. „Narkotyki = niebezpieczne związki”).

Na stronach www.kuratorium.lublin.pl zamieszczono „Informator dla rodziców podejmujących pracę za granicą”. Publikowano i kolportowano materiały prewencyjne i ulotki dot. zagrożenia narkomanią i alkoholizmem kierowane zarówno do nieletnich jak

i rodziców. Ponadto opracowano pakiety materiałów metodycznych dla nauczycieli dot. budowania pozytywnych relacji interpersonalnych oraz wspierania środowiska wychowawczego.

2. STRATEGIE EDUKACYJNE

Działania podejmowane w tym obszarze koncentrują się na rozwijaniu ważnych umiejętności psychologicznych i społecznych, w szczególności dotyczących nawiązywania kontaktów z ludźmi, rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie ze stresem oraz opierania się naciskom ze strony otoczenia w zakresie negatywnych zjawisk tj. uzależnienia, agresja, wagary.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Policja:**

W 2008 roku policjanci przeprowadzili łącznie 96.137 spotkań z młodzieżą (98.506 w 2007 r.), 53.806 z pedagogami (59.444 w 2007 r.) oraz 19.450 z rodzicami (25.588 w 2007 r.). Policjanci zajmujący się problematyką nieletnich i patologii, odbywali spotkania tematyczne:

- z przedszkolakami, uczniami klas I – III szkół podstawowych, na temat zasad bezpieczeństwa, zachowań ryzykownych oraz sposobów unikania zagrożeń,
- z dziećmi i młodzieżą szkolną, w obszarze odpowiedzialności nieletnich za popełniane czyny karalne, naruszanie przepisów zawartych w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii, ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, prostytutce, itp., promowania zdrowego stylu życia i spędzania czasu wolnego w sposób nie naruszający porządku prawnego.

- Komenda powiatowa Policji w Strzelcach Krajeńskich zorganizowała Powiatowy Przegląd Małych Form Teatralnych tematycznie związany z patologią zachowań (przemoc, agresja) i uzależnieniami. Celem przeglądu było promowanie wśród młodzieży postaw odpowiedzialności za własne życie i zdrowie oraz szacunku wobec siebie i innych, zapobieganie patologiom, uzależnieniom, przeciwdziałanie agresji, integrowanie środowisk szkolnych do działań w zakresie profilaktyki, eliminowanie niewłaściwych postaw poprzez budowanie wiedzy, panowania nad emocjami i propagowanie bezpiecznych zachowań w aspekcie uzależnień.
- W Opolu realizowano programy prewencyjne wynikające z założeń Opolskiego Zintegrowanego Systemu Działań Profilaktycznych Skierowanych do Dzieci i Młodzieży „Bezpieczne dziś – Bezpieczne jutro”. Policjanci w ramach kampanii profilaktycznych pn. „Zachowaj Trzeźwy Umysł”, „Stop 18”, „Pilnuj drinka” uświadamiali małoletnim zagrożenia płynące z używania alkoholu, niktyny, narkotyków, jednocześnie wskazując alternatywne formy spędzania czasu wolnego.
- W Wydziale Prewencji i Zespole Prasowym KWP w Poznaniu nakręcono film pt. „Agresja”. Jego scenariusz był wynikiem spontanicznej współpracy młodzieży. Film ma na celu uświadomienia nauczycielom i rodzicom, na jakie niebezpieczeństwa narażeni są ich podopieczni. Jest on także przesłaniem do rówieśników przypominającym, że agresywne zachowania nie pozostaną bez konsekwencji.
- Na terenie Komendy Stołecznej Policji na bieżąco współpracowano z pedagogami ulicznymi w dziedzinie niesienia pomocy dzieciom i młodzieży przejawiających objawy niedostosowania społecznego. W ramach trwania XIII Edycji Konkursu „Poznajmy się bliżej” pod hasłem „Stop przemocy w szkole” przeprowadzono edukację wiktomologiczną uczniów szkół podstawowych, której celem było

zmniejszenie ilości zdarzeń o charakterze przestępczym oraz nieszczęśliwych wypadków, których ofiarami mogą stać się dzieci i młodzież.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

W ramach programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2008 roku zorganizowano szereg szkoleń dla nauczycieli i pedagogów oraz innych specjalistów, a także personelu niepedagogicznego, rodziców i uczniów. Szkolenia ukierunkowane były na nabycie niezbędnej wiedzy i umiejętności pozwalających na radzenie sobie w sytuacjach problemowych bądź kryzysowych. Opracowano materiały edukacyjne z zakresu wzmocnienia wychowawczej i profilaktycznej funkcji szkoły, przygotowujące nauczycieli do budowania pozytywnego klimatu w szkole, kompetentnego wypełniania zadań profilaktycznych, radzenia sobie w konstruktywny sposób z trudnymi zachowaniami uczniów. Zdecydowana większość szkoleń objęła swoim zasięgiem obszar całego kraju. W 2008 r. przeszkolono łącznie ok. 1 000 trenerów i liderów oraz bezpośrednich realizatorów programów profilaktycznych, ponad 57 000 nauczycieli, rodziców i uczniów. W 600 szkołach przeprowadzono również szkolenia dla rad pedagogicznych.

W 2008 roku przeprowadzono m.in. następujące szkolenia:

- 1) „Jak tworzyć program wychowawczy szkoły”, które miało na celu dalsze doskonalenie umiejętności pracowników oświaty w tworzeniu i wdrażaniu autorskich programów wychowawczych. Opracowano model programu wychowawczego szkoły, który został zamieszczony w informatorze dla szkół o tym samym tytule. Informator został umieszczony na stronach internetowych CMPPP z możliwością jego pobrania. Warto zaznaczyć, że przy opracowywaniu programu szkolenia uwzględnione zostały oczekiwania i potrzeby wszystkich członków społeczności szkolnej, w tym rodziców.
- 2) „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”, którego celem było przygotowanie szkoleń dla nauczycieli, wychowawców i rodziców zwiększających kompetencje wychowawcze i profilaktyczne. Realizacja tego zadania odbyła się w formie szkoleń i kursów doskonalących umiejętności wychowawcze wychowawców i rodziców (2 797 osób).
- 3) „Golden Five” przygotowujący wychowawców gimnazjum do radzenia sobie ze zróżnicowaniem w klasie i przeciwdziałania wykluczeniu uczniów, w tym wypadaniu z systemu edukacji. Program „Golden Five” jest upowszechniany dopiero od 2007 roku. Z uwagi na małą liczbę instruktorów (15 aktywnych instruktorów w 10 województwach) zorganizowano kurs doskonalący dla nowej 20-osobowej grupy kandydatów.
- 4) „Metoda konstruktywnej konfrontacji”. Program realizowany był kaskadowo przez 179 realizatorów: trenerów, pracowników Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, pedagogów i psychologów poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz pracowników Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli. W 2008r. w czasie szkoleń rad pedagogicznych przeszkolono 9 340 nauczycieli z 450 szkół. W przebiegu szkolenia poddawano analizie czynniki warunkujące trudne zachowania uczniów oraz mechanizmy eskalacji tych zachowań, a następnie podejmowano próby właściwego i bezpiecznego reagowania na sytuacje trudne.
- 5) „Uspołecznienie szkoły poprzez współpracę z rodzicami i środowiskiem lokalnym, aktywizację uczniów i liderów”. Celem szkolenia było przygotowanie nauczycieli do aktywnego włączania uczniów i rodziców w działania szkoły oraz współpracy ze środowiskiem lokalnym. Realizatorami zadania byli przedstawiciele szkół wyższych, kuratoriów oświaty, ośrodków doskonalenia nauczycieli, edukatorzy ds. edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia, wojewódzcy i rejonowi koordynatorzy Sieci Szkół Promujących Zdrowie. W szkoleniu wzięło udział 1200 nauczycieli po 75 osób z każdego województwa (w tym 53 nauczycieli przedszkoli, 370 nauczycieli szkół podstawowych, 368 nauczycieli gimnazjów, 47 nauczycieli z poradni psychologiczno-pedagogicznych, 215 nauczycieli zespołów szkół, 147 nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych).

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zorganizowała w 2008r. m.in. następujące inicjatywy:

- III edycję Młodzieżowego Ogólnopolskiego Przeglądu Spektakli Profilaktycznych, pod honorowym patronatem Ministra Zdrowia, w którym uczestniczyło 29 zespołów, łącznie ponad 400 osób. Zespoły przygotowywały autorskie spektakle poruszające problematykę uzależnień oraz innych problemów młodych ludzi,
- IX edycję Szkoły Liderów Młodzieżowych Animatorów Programów Profilaktycznych, podczas której 70 osób uczestniczyło w dwóch sesjach warsztatów oraz realizowało projekty profilaktyczne w swoich środowiskach,
- w Krakowie realizowano projekt „Ukryte Skrzydła” skierowany do młodzieży z dzielnicy Nowa Huta, mający na celu rozwijanie własnych zainteresowań.

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii w Warszawie w 2008 r. wydawało różnego rodzaju publikacje poświęcone promocji zdrowego stylu życia, profilaktyce narkomanii, skutkom uzależnień, ograniczania szkód zdrowotnych. Ponadto Biuro kontynuowało kampanię skierowaną do młodych ludzi uczestników różnego rodzaju imprez w klubach pn. „Pilnuj drinka” oraz przygotowało wspólnie z MSWiA kampanię profilaktyczną skierowaną do obywateli polskich, dotyczącą bezpieczeństwa zagranicznych podróży.

➤ **Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:**

W 2008 roku w Ochotniczych Hufcach Pracy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży był realizowany jako jedno z priorytetowych zadań w zakresie opieki i wychowania we wszystkich województwach.

Komenda Główna OHP sprawowała nadzór nad realizacją Programu i koordynowała jego kontynuację, wzorem lat ubiegłych. Wojewódzkie komendy oraz centra kształcenia i wychowania OHP zostały zobligowane do sporządzenia harmonogramów realizacji Programu, na podstawie których sporządzały sprawozdania zgodnie z wytycznymi. Na poziomie województwa, w porozumieniu z KG OHP koordynatorami działań w tym zakresie byli pedagodzy wojewódzcy oraz pedagodzy centrów kształcenia i wychowania OHP.

W 2008 r. zadania w ramach Programu na terenie całego kraju realizowało 216 jednostek OHP o charakterze opiekuńczo – wychowawczym, które prowadziły programowe działania w sferze: zdrowia, wychowania, edukacji, kultury, rozwoju aktywności i samorządności obywatelskiej, profilaktyki społecznej oraz integracji młodzieży. Obejmowały one różne grupy wychowawcze, w zależności od potrzeb i pojawiających się problemów psychospołecznych. Wśród zrealizowanych przedsięwzięć są również programy długofalowe, które będą kontynuowane.

W okresie obejmującym cztery kwartały 2008 r. wszyscy uczestnicy OHP w liczbie ponad 32 000 brali udział w różnych programach wychowawczych. Była to młodzież z problemami edukacyjnymi, zaniedbująca realizację obowiązku szkolnego i nauki, wśród nich 3 254 uczestników pochodzących z rodzin niepełnych i z domów dziecka, 6 291 z rodzin wielodzietnych, 6 175 z rodzin dotkniętych bezrobociem. Szczególnymi oddziaływaniami objęto 2 166 uczestników, którzy mieli konflikt z prawem przed wstąpieniem do OHP.

Celem realizowanych działań w ramach Programu było nabycie przez młodych ludzi wiedzy z zakresu profilaktyki uzależnień, aktywizacji społecznej, wzmocnienie poczucia ich wartości, rozwoju osobowości, rozwoju zainteresowań i talentów, przygotowanie do wejścia na rynek pracy oraz kształtowanie i próba wprowadzenia zmian w ich postawach.

Tworzone i realizowane w ramach Programu projektów umożliwiały niwelowanie negatywnych zachowań dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk zagrożonych

demoralizacją, a także czynny udział w życiu społecznym. Ogółem zrealizowano ich 1 607, w tym 1 289 autorskich programów kadry pedagogicznej OHP oraz 318 programów wojewódzkich, w tym m.in. : program profilaktyczny „Abecadło uzależnień” , program „Sportowe emocje” w województwie opolskim, program edukacyjny „To my tworzymy historię – jesteśmy otwarci na świat” w województwie łódzkim, program edukacyjny „Co nas kręci w naszym regionie”, program „Aktywność mój atut” w województwie małopolskim.

Działania prowadzone w ramach programów adresowane były również do młodzieży spoza OHP. Dodatkowo - zorganizowanie tych przedsięwzięć miało również sprzyjać przeciwdziałaniu demoralizacji, ograniczaniu zjawiska przestępczości i patologii, uzależnienia od środków odurzających i uzależnień cywilizacyjnych.

➤ **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji:**

W roku 2008 Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zlecił do realizacji podmiotom pozarządowym zadanie publiczne pn.: „Przeciwdziałanie radykalizacji zachowań dzieci i młodzieży”. Zadanie dotyczyło m.in. prowadzenia akcji i kampanii promujących właściwe postawy zgodne z prawem i normami społecznymi, realizacji przedsięwzięć służących do stworzenia w środowisku młodzieżowym skutecznych mechanizmów obrony i sprzeciwu wobec takich negatywnych zjawisk jak przemoc, alkoholizm, narkomania

Zadanie to obejmowało działania mające na celu kształtowanie właściwych postaw społecznych, zmniejszania skali negatywnych zachowań. Realizacja zadania przyczyniała się do zacieśniania współpracy różnych podmiotów działających na rzecz dzieci i młodzieży zwłaszcza na poziomie lokalnym oraz wypracowania skutecznych mechanizmów służących ograniczaniu negatywnych zjawisk występujących wśród młodych ludzi.

Konkurs wygrały cztery projekty:

1. Polskie Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii, Oddział Terenowy w Warszawie „Młodzieżowy system wsparcia rówieśniczego” - przyznana dotacja w wysokości 45.730 zł.,
2. Caritas Archidiecezji Katowickiej, Ośrodek Św. Dominika „Dzieci ulicy mówią nie” - przyznana dotacja w wysokości 10.300 zł.,
3. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Oddział Powiatowy w Gorlicach „Nie jestem sam” - przyznana dotacja w wysokości 10.230 zł.,
4. Fundacja Dom Nadziei „Uwierzyć w siebie” - przyznana dotacja w wysokości 32.230 zł.

➤ **Województwo dolnośląskie:**

Na terenie województwa dolnośląskiego w wielu szkołach zainicjowano Program Adaptacyjny dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów. Dyrektorzy szkół organizowali szkoleniowe rady pedagogiczne mające na celu podwyższenie jakości pracy nauczycieli. Ponadto prowadzono cykl zajęć edukacyjno-wychowawczych „Co w grupie piszczy”, warsztaty antystresowe i propagujące pozytywne zachowania, warsztaty motywujące do nauki - „Jak radzić sobie w trudnych sytuacjach”. Dolnośląskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej we Wrocławiu przeprowadziło w Wałbrzychu, Legnicy, Jeleniej Górze i Wrocławiu szkolenie pn.: „Konstruowanie systemu reagowania w sytuacjach zagrożenia” i „Agresja i przemoc w szkole”. Kuratorium Oświaty we Wrocławiu we współpracy z Policją i Strażą Miejską zorganizowało „Tydzień dla Bezpieczeństwa”. W akcji wzięło udział 701 placówek oświatowych. Realizowano także Program „Szkoła Dbająca o Bezpieczeństwo”. W 2008 r. Certyfikat „Szkoły Dbającej o Bezpieczeństwo” uzyskało 45 szkół na 110 szkół i placówek, które przystąpiły do programu.

➤ **Województwo opolskie:**

Kuratorium Oświaty w Opolu zorganizowało seminarium „Dzieci nieobecnych rodziców – psychologiczne, wychowawcze i prawne aspekty sieroctwa emigracyjnego”. W seminarium wzięło udział 60 pedagogów i psychologów szkolnych. Celem seminarium było wypracowanie materiału, który posłuży za bazę do stworzenia dokumentu: „Interwencja kryzysowa w sytuacji pozostawienia dzieci w związku z emigracją zarobkową rodziców”. Organizowano także szkolenia dla nauczycieli, pedagogów i psychologów (417 nauczycieli). Dodatkowo 120 pedagogów i psychologów wzięło udział w seminaryjnej formie doskonalenia zawodowego pt. „Interwencja kryzysowa”.

➤ **Województwo pomorskie:**

Na terenie szkół woj. pomorskiego prowadzone były warsztaty, programy szkolenia, m.in.: „Rozwiązywanie konfliktów w klasie”, „Umiejętności komunikacji międzyludzkiej”, „Gdy inni mi dokuczają”, „Młodzieżowy negocjator”, „Trening zastępowania agresji”, „Jak powstrzymać falę przemocy w szkole?”. Zrealizowano dwa programy szkoleniowe dla nauczycieli: „Bezpieczeństwo ucznia w szkole” - zadania i odpowiedzialność nauczycieli i dyrektora (przeszkolono 100 nauczycieli) i „Diagnozowanie i korygowanie zaburzonych zachowań uczniów i wychowanków” (przeszkolono 100 nauczycieli).

➤ **Województwo podlaskie:**

W 2008 r. przeprowadzono szkolenia dla przedstawicieli różnych grup zawodowych z zakresu procedur postępowania w sytuacji zagrożenia alkoholizmem i narkomanią wśród dzieci i młodzieży. Funkcjonariusze Sekcji Prewencji KMP w Białymstoku uczestniczyli w pracach funkcjonującego przy Urzędzie Miejskim w Białymstoku – Zespołu ds. Przeciwdziałania Narkomanii. W ramach w/w prac zorganizowano szkolenie dla policjantów i przedstawicieli organizacji pozarządowych z zakresu problematyki narkomanii.

W ramach kampanii „Nie ufaj bezgranicznie” prowadzono zajęcia edukacyjne dot. zasad bezpieczeństwa w sieci Internet oraz podczas wyjazdów za granicę. Natomiast w ramach programu „Bezpieczny przedszkolak” przeprowadzono szkolenia z zakresu diagnozy i interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia dziecka oraz sposobu prowadzenia zajęć z dziećmi na temat „złego dotyku”.

Kuratorzy Sądu Okręgowego w Suwałkach uczestniczyli w następujących szkoleniach: „Zjawisko nadużywania alkoholu i stosowania przemocy w różnych koncepcjach terapeutycznych”, „Agresja i przemoc – zapobieganie, interwencja i sposoby zastępowania agresji”, „Skuteczne komunikacje i negocjacje z rodziną dysfunkcyjną”, „Program oduczania przemocy domowej”.

➤ **Województwo mazowieckie:**

Na terenie woj. mazowieckiego w ramach Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Nauczycieli dyrektorzy szkół przeprowadzili szkolenia Rad Pedagogicznych na temat: „Przemoc w szkole”, „Jak zapobiegać agresji?”, „Jak sobie radzić z trudnymi zachowaniami uczniów?”, „Zły dotyk”. Kuratorium Oświaty w Warszawie było współorganizatorem cyklu spektakli edukacyjnych w ramach programów profilaktycznych „Profilaktyka a Teatr”.

➤ **Województwo lubuskie:**

Lubuski Kurator Oświaty w ramach funkcji doradczej nadzoru pedagogicznego, zorganizował konferencję szkoleniową dla dyrektorów i nauczycieli lubuskich szkół nt. „Rola szkoły w edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży”. Celem konferencji było motywowanie dyrektorów do podejmowania działań dydaktyczno-wychowawczych w zakresie upowszechniania kultury i edukacji kulturalnej. Ponadto realizowane były programy edukacyjne dla rodziców, np. „Szkoła dla rodziców”, „Dzieci w sieci”, „Trening zastępowania agresji”, „Pokonać strach”, „Szkoła bez przemocy”.

➤ **Województwo lubelskie:**

Na antenie Polskiego Radia Lublin S.A. prowadzono akcję edukacyjną społeczeństwa z zakresu bezpieczeństwa w okolicach dyskotek, pubów i dworców. Realizowano program „Uwaga zagrożenie” – kierowany do uczniów klas VI szkół podstawowych, gimnazjalnych. Swoją tematyką program ten obejmuje odpowiedzialność nieletnich oraz zagrożenia związane z patologiami społecznymi. W ramach lokalnych koalicji na terenie woj. lubelskiego zrealizowano program profilaktyczno-edukacyjny skierowany do młodzieży szkół ponadpodstawowych pod hasłem „Nauka, Spor, Zabawa pod Parasolem Prawa”. Jest to program, który porusza zagadnienia związane z powszechnie pojmowanym bezpieczeństwem, a także szeroko rozumianą profilaktyką.

We wrześniu i październiku 2008 r. w ramach współdziałania Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie z Kuratorem Oświaty w Lublinie zorganizowano szkolenia dla pracowników Policji wydziałów prewencji i pedagogów szkolnych ze szkół i placówek poszczególnych powiatów woj. lubelskiego. Przeprowadzono szkolenia kadry pedagogicznej w zakresie „Procedur postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży demoralizacją” oraz zasad współpracy i wymiany informacji. Prowadzono także szkolenia rad pedagogicznych: „Profilaktyka uzależnień – uwarunkowania prawne”, „Zagrożenia XXI wieku”. Pracownicy poradni w Tomaszowie Lubelskim wspólnie z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej oraz Specjalistycznym Ośrodkiem Wsparcia w Tyszowicach utworzyli grupę psychoedukacyjną dla rodziców z rodzin dotkniętych przemocą.

3. STRATEGIE DZIAŁAŃ ALTERNATYWNYCH

Działania z tego obszaru koncentrowały się wokół organizowania szkolnych i środowiskowych zajęć oraz imprez sportowych, włączaniu dzieci w działalność społeczną, a także odpowiedniemu zagospodarowaniu czasu wolnego.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Policja:**

Działania Policji w ramach przedmiotowej strategii polegały przede wszystkim na organizowaniu we współpracy z przedstawicielami podmiotów pozapolicyjnych różnego rodzaju formy alternatywnego spędzania czasu przez dzieci i młodzież (festyny, konkursy plastyczne, imprezy sportowe itp.).

➤ **Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:**

W Ochotniczych Hufcach Pracy profilaktyka niedostosowania społecznego i przestępczości wśród młodzieży realizowana była również poprzez kulturę, sport i rekreację. W ubiegłym roku podejmowane były inicjatywy na rzecz zwiększenia powszechności i dostępności kultury fizycznej, sportu i turystyki wśród młodzieży, w tym również spoza OHP. W 2008 r. w ramach Programu w skali kraju zorganizowano 2 194 przedsięwzięcia o charakterze sportowo - rekreacyjnym i turystycznym. Miały one zasięg lokalny i wojewódzki. Przy organizacji imprez kładziono nacisk na różnorodność tematyczną, aby wyjść naprzeciw rozległym zainteresowaniom młodzieży, co miało wpływ na zaangażowanie liczniejszej grupy uczestników.

➤ **Ministerstwo Sportu i Turystyki:**

W dniu 05.11.2008r. w Centralnym Ośrodku Sportu podpisano międzyresortowe porozumienie pomiędzy Ministerstwem Sportu i Turystyki, Ministerstwem Edukacji Narodowej, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwem Zdrowia o współpracy przy wdrażaniu i propagowaniu programu „Przeciwdziałanie poprzez sport agresji i patologii wśród dzieci i młodzieży”. Program jest realizacją zaleceń Komisji Europejskiej, która zwraca uwagę na kształtowanie wśród dzieci i młodzieży prawidłowych

nawyków zdrowego stylu życia. Współpraca międzyresortowa ma na celu ze strony każdego resortu stworzenie warunków do realizacji tego zadania. Program „Przeciwdziałanie poprzez sport agresji i patologii wśród dzieci i młodzieży” jest kontynuacją i uzupełnieniem ogólnopolskich programów upowszechniania i rozwijania sportu wśród dzieci i młodzieży i nawiązuje bezpośrednio do programu, realizowanego przez organy właściwe ds. kultury fizycznej, pod nazwą: „Sport wszystkich dzieci” oraz nowych programów budowy wielofunkcyjnych boisk sportowych m.in. „Moje Boisko– Orlik 2012” i „Blisko Boisko”. Programy te uwzględniają strategię prawidłowego wychowania dzieci i młodzieży i przygotowanie ich do udziału w masowych imprezach sportowych w duchu idei „fair play”.

➤ **Województwo śląskie:**

Na terenie woj. śląskiego w szkołach odbywały się liczne zajęcia pozalekcyjne, istniało wiele kół zainteresowań, odbywały się dyżury „Harcerzy Porządku”- uczniów klas V-VI pomagających nauczycielom w pełnieniu dyżurów na powierzonym terenie szkoły. W Rabce-Zdroju odbyła się Spartakiada niepełnosprawnych, „Turniej wiedzy i umiejętności” dla wszystkich uczniów szkół organizowany przez BRD. MOW w Jaworzu zorganizował Ogólnopolskie Mistrzostwa Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych pn. „Ondraszkowe kierpce” i „Błatnia 2008”. Realizowany był program „Szkoła szans” oraz zajęcia sportowo-rekreacyjne „Mały sportowiec”. Prowadzone były dwie akcje „Bezpieczne ferie zimowe 2008 r.” i „Bezpieczne wakacje letnie 2008”.

➤ **Województwo podlaskie:**

We współpracy z instytucjami z lokalnych środowisk woj. podlaskiego OHP realizowało następujące programy integracyjno-adaptacyjne: „Nasza integracja” (Białystok), „Poznajmy się i zaprzyjaźnijmy” (Suwałki), „Razem łatwiej” (Wasilków), „Poznajmy się” (Grajewo), „Integracja z historią w tle”, „Wspólny krok”, „Meandry Narwi”, „Poznajmy się” (Łomża). Kadra wychowawcza szkół i placówek oświatowych podejmowała działania mające na celu wdrażanie uczestników do aktywnego i konstruktywnego spędzania wolnego czasu poprzez organizacje grup zajęciowych we wszystkich jednostkach OHP.

➤ **Województwo wielkopolskie:**

W Poznaniu odbyła się inauguracja konkursu filmowego pn. „Bezpieczny Internet” adresowana do uczniów szkół gimnazjalnych i średnich województwa wielkopolskiego. Pod patronatem Wojewody Wielkopolskiego odbył się festyn pod hasłem „Razem bezpieczniej”. W jego trakcie policjanci oraz strażacy, żołnierze i funkcjonariusze SOK zapoznali dzieci ze szkół podstawowych i gimnazjalnych z zasadami bezpieczeństwa przed zbliżającymi się wakacjami. Ponadto KMP w Poznaniu zorganizowała konkurs prewencyjny pod nazwą: „Żyj aktywnie, zdrowo, profilaktycznie”. W konkursie uczestniczyło ponad 400 gimnazjalistów wraz z wychowawcami.

➤ **Województwo świętokrzyskie:**

W ramach VI Świętokrzyskich Dni Profilaktyki „Podajmy dłoń rodzinie” organizowanych przez zespół ds. rodziny przy Wojewodzie Świętokrzyskim, Kuratorium Oświaty w Kielcach zorganizowało „Dni Otwartej Szkoły”. W czasie organizowanych warsztatów i spotkań prowadzone było poradnictwo rodzinne, prawne, psychiatryczne, udzielano informacji na temat instytucji udzielających pomocy dziecku i rodzinie.

➤ **Województwo łódzkie:**

Na terenie szkół woj. łódzkiego realizowano dwa projekty integrujące młodzież i wypełniające jej wolny czas: „Integracja przez sport (w ramach tego projektu organizowane były zajęcia dodatkowe z wychowania fizycznego realizowane w godzinach popołudniowych poza szkołą) oraz „Młodzieżowy slalom jedności”.

4. STRATEGIE POWSTRZYMUJĄCE

Działania z tego obszaru koncentrowały się głównie wokół zwiększania dostępności do poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego, punktów informacyjnych, telefonów zaufania oraz realizacji programów prewencyjnych.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Policja:**

- Na terenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku w ramach kontynuacji zrealizowano kolejną edycję konkursu „Nasze bezpieczeństwo”, „Bezpieczny wypoczynek – przepis na lato”, działania pn. „Letnia szkoła bezpieczeństwa”, polegające na prowadzeniu zintegrowanych działań animacyjnych i edukacyjnych kształtujących u najmłodszych właściwe postawy reagowania w sytuacji zaistnienia zagrożenia. Realizowano lokalną kampanię „Stop bezmyślności”, w ramach której współorganizowano wojewódzką konferencję pn. „Integracja środowisk na rzecz podniesienia poziomu bezpieczeństwa mieszkańców Podlasia” oraz zrealizowano kolejną edycję programu „Prewencja na start”.
- Zadania Programu bezpośrednio komponują się z przyjętym i realizowanym na terenie powiatu radziejowskiego programem profilaktycznym „Małolat”. W ramach jego realizacji prowadzona była szeroka działalność profilaktyczna ukierunkowana na dzieci i młodzież, a także na zacieśnienie współpracy z nauczycielami, pedagogami szkolnymi, rodzicami i opiekunami prawnymi. W ramach tego programu przeprowadzono także 100 spotkań z dziećmi i młodzieżą nt.: przestępczości nieletnich i odpowiedzialności prawnej za popełnianie czynów karalnych, bezpieczeństwo na terenie szkoły oraz w drodze do i ze szkoły, w tym także problematyka tzw. „fali”, „obcy niebezpieczny”, „bezpieczeństwo na terenach wiejskich”, „bezpieczeństwo w czasie zabaw w okresie letnim i zimowym”, przemocy domowej oraz tego, jak być asertywnym.
- Na terenie działania KMP w Słupsku realizowano program „Bądź świadomym kierowcą”, skierowany do uczniów szkół średnich powiatu słupskiego aspirujących do zdobycia uprawnień do kierowania pojazdami. Jego głównym celem było kształtowanie właściwych postaw i odpowiedzialności kierowców, zapoznanie młodzieży z tematyką z zakresu odpowiedzialności karnej i zagrożeń wynikających z prowadzenia pojazdu po spożyciu alkoholu.
- Mając na uwadze ograniczenie przestępczości i zachowań negatywnych na terenach szkół, a tym samym zwiększenia poziomu bezpieczeństwa, policjanci Zespołu ds. Nieletnich KPP w Starogardzie Gdańskim opracowali program profilaktyczny pn. „Odpowiedzialny Gimnazjalista”, którego celem było zmniejszenie liczby czynów karalnych popełnianych przez nieletnich, poprawa świadomości prawnej uczniów oraz ich rodziców, opiekunów prawnych, a także nauka umiejętności unikania sytuacji, które wykraczają poza granice prawa.
- Na terenie powiatów woj. lubuskiego kontynuowana była realizacja wojewódzkiego programu prewencyjnego pn. "LUPO". Program skierowany do dzieci i młodzieży, obejmuje szereg inicjatyw na rzecz pracy edukacyjno - wychowawczej w celu ograniczenia przestępczości pospolitej oraz poprawy społecznego wizerunku policjanta, a także poprawy współdziałania dzielnicowych z placówkami oświatowymi, aktywizacji środowisk młodzieży szkolnej do działania na rzecz zapobiegania przestępczości i patologii społecznych, budowy określonych wzorców zachowań. W celu uatrakcyjnienia działań profilaktycznych stworzono stronę

internetową www.lupo.lubuska.policja.gov.pl zawierającą interaktywne propozycje dla dzieci, oraz materiały prewencyjne do pobrania, w tym krótkie filmy z przedstawień teatralnych, spoty telewizyjne dotyczące przeciwdziałania uzależnieniom i relacje z odwiedzin w szkołach. Przy tworzeniu strony internetowej współpracowano ze specjalistami Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego oraz Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp.

- Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wlkp. koordynował w całym województwie lubuskim program prewencyjny „Bezpieczne Gimnazjum”. Głównym celem programu było ograniczenie przestępczości, wzrost świadomości prawnej małoletnich, kształtowanie pozytywnych wzorców zachowań młodzieży, a także ograniczanie zjawisk patologicznych z udziałem nieletnich, w tym w szczególności związanych z uzależnieniami, poprzez promocję zdrowego i bezpiecznego stylu życia. Kontynuowano także na terenie całego województwa działania prewencyjne pn. „GIMBUS PATROL”. Ich celem była ochrona dzieci i młodzieży przed przestępczością i innymi patologiami, kształtowanie świadomości prawnej i wiktymologicznej dzieci i młodzieży oraz poprawa stanu bezpieczeństwa.
- W ramach działań Wydział Prewencji KWP w Poznaniu od kilku lat z powodzeniem realizuje dwa autorskie programy prewencyjne: „Wielkopolski Program Prewencyjny Bezpieczna Szkoła” oraz „Z Pyrkiem bezpiecznie”.
- Policja szczecińska kontynuowała realizację następujących programów prewencyjnych: „Przyjaciele Gryfusia” – program Wydziału Prewencji KWP w Szczecinie, którego głównym celem jest ograniczenie przestępczości oraz promocja pozytywnych zachowań wśród najmłodszych, „Alfred radzi” – celem programu jest kształtowanie nawyków i świadomości zachowań najmłodszych obywateli w różnych sytuacjach życia codziennego oraz budowanie wizerunku policjanta przyjaznego, służącego pomocą w każdej sytuacji, „STOP szkolnej przemocy i agresji” - autorski program Policji w Policach, o charakterze edukacyjno-wychowawczym, „Bezpieczny Przedszkolak” – programu skoncentrowany jest na przekazywaniu dzieciom wiedzy, mającej uchronić je w przyszłości przed zagrożeniami jakie niesie współczesny świat oraz kształtowanie czynnych postaw wobec bezpieczeństwa własnego i innych osób, wdrażanie do przestrzegania zasad bezpieczeństwa i informowanie o tym co zagraża zdrowiu i życiu, ze szczególnym uwzględnieniem rozumienia zasad ruchu drogowego.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Działania profilaktyczne podejmowane przez szkoły i placówki w 2008 roku wzmocnione zostały działaniami wspierającymi w ramach Rządowego programu na lata 2008-2013 „Bezpieczna i przyjazna szkoła,” który przyjęty został przez Radę Ministrów uchwałą Nr 172/2008 w dniu 19 sierpnia 2008 roku. Na realizację programu w 2008r. przeznaczono środki finansowe w wysokości 51 100 tys. zł, w tym 20 000 tys. zł na kontynuację wdrażania Rządowego programu wspierania w latach 2007-2009 organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w publicznych szkołach i placówkach „Monitoring wizyjny wejść do szkół i placówek”.

Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” koncentruje się na:

- poprawie stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach systemu oświaty poprzez poprawę relacji interpersonalnych i klimatu społecznego w szkole,
- zwiększeniu wpływu rodziców na życie szkoły,
- zwiększeniu umiejętności wychowawczych dyrektorów szkół i placówek wychowawczych, nauczycieli i rodziców oraz pracowników administracji,

- zwiększeniu kompetencji społecznych i emocjonalnych uczniów,
- indywidualizacji kształcenia uczniów, rozwój ich zainteresowań, zwiększeniu autonomii uczniów w szkole,
- wzmocnieniu i rozszerzeniu specjalistycznej pomocy psychologiczno– pedagogicznej,
- ograniczeniu skali występowania zjawisk patologicznych (m.in. przemoc, narkomanii, używania alkoholu i innych środków psychoaktywnych),
- przeciwdziałanie agresji i patologii wśród dzieci i młodzieży poprzez sport.

Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” zakłada, że realizacja postawionych celów możliwa będzie poprzez: identyfikowanie czynników ryzyka i czynników chroniących młodzież przed podejmowaniem ryzykownych decyzji. Zakłada również konieczność stałej analizy działań wychowawczych podejmowanych przez szkoły i placówki, które zmierzać powinny do poprawy wzajemnych relacji pomiędzy uczniami a nauczycielami. Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła,” kładzie również nacisk na większe otwarcie szkoły na potrzeby uczniów, rodziców i przedstawicieli środowisk lokalnych. Zakłada również zwiększenie dostępności do pomocy psychologiczno-pedagogicznej poprzez uruchomienie punktów konsultacyjnych poradnictwa, rozwój działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej, stworzenie sprawnego i efektywnego sposobu resocjalizacji.

W ramach Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” podjęte zostały m.in. następujące działania:

- „Monitoring wizyjny wejść do szkół i placówek” jako kontynuacja Rządowego Programu wspierania w latach 2007-2009 organów prowadzących w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w publicznych szkołach i placówkach pn. „Monitoring wizyjny wejść do szkół i placówek”. W 2008 roku zwiększono zakres beneficjentów programu rozszerzając ich liczbę, oprócz szkół i placówek o liczbie uczniów przekraczającej 200, o publiczne bursy oraz szkoły podstawowe specjalne, gimnazja specjalne, szkoły ponadgimnazjalne specjalne dla dzieci i młodzieży i zespoły tych szkół – liczące nie mniej niż 100 uczniów lub wychowanków; publiczne młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze – liczące nie mniej niż 50 wychowanków; 3 publiczne szkoły przy zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich.
- Zwiększenie dostępności do pomocy psychologiczno-pedagogicznej poprzez kontynuację pracy i utworzenie nowych punktów konsultacyjnych dla uczniów i rodziców. W 2008 roku 559 poradni psychologiczno-pedagogicznych zorganizowało rotacyjne punkty konsultacyjne w przedszkolach i szkołach podstawowych. Punkty miały zapewnić zwiększenie dostępności do pomocy psychologicznej zarówno dzieciom i młodzieży, jak również rodzicom i wychowawcom w sytuacjach trudnych, kryzysowych w problemach adaptacyjnych. Przy tworzeniu punktów konsultacyjnych kierowano się zasadą, że muszą być usytuowane możliwie jak najbliżej miejsc zamieszkania rodziców i uczniów. Pomoc w punktach ukierunkowana została na rozwiązywanie problemów wychowawczych oraz edukacyjnych dzieci.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

- Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy współpracy ze Stowarzyszeniem Wspierania Rozwoju Dzieci i Młodzieży w Łodzi prowadzi telefon „Pomarańczowa Linia – telefon dla rodziców oraz młodych ludzi pijących alkohol” (0 801 140 068). Jest to ogólnopolska linia działająca od poniedziałku do piątku w godz. 14.00-20.00. Celem tego projektu jest zwiększanie kompetencji rodziców w zakresie profilaktyki rodzinnej oraz edukacja młodzieży w zakresie zagrożeń i strat związanych z piciem alkoholu.

Ponadto na zlecenie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych od 1995r. funkcjonuje Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”. W ramach zadania prowadzony jest ogólnopolski telefon interwencyjny (0 801 120 002) dla ofiar przemocy w rodzinie.

- Krajowe Centrum ds. AIDS jest koordynatorem i głównym realizatorem Krajowego Programu Zwalczenia AIDS i Zapobiegania Zakażeniom HIV. Jednym z celów programu jest zmniejszenie poziomu ryzykownych zachowań. Zadanie to realizowane jest przede wszystkim w środowisku osób o wysokim poziomie ryzykowanych zachowań.

Streetworking to działania środowiskowe wśród osób o zwiększonym poziomie ryzykownych zachowań tj. osób świadczących usługi seksualne, osób uzależnionych. Celem takich działań jest podniesienie poziomu wiedzy na temat HIV/AIDS, infekcji przenoszonych drogą płciową oraz bezpieczniejszych zachowań seksualnych, zwiększanie poziomu świadomości w dziedzinie dostępu do usług socjalnych oraz praw człowieka.

- Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii w roku 2008 zleciło do realizacji 102 programy profilaktyki selektywnej skierowane do osób już eksperymentujących z substancjami psychoaktywnymi oraz zagrożonych uzależnieniem. Celem realizowanych programów była poprawa funkcjonowania emocjonalnego i społecznego dzieci i młodzieży zagrożonych narkomanią, kształtowanie prawidłowych postaw, promocję postaw prozdrowotnych, wpieranie rodzin z problemem narkotykowym. Programy te realizowane były w 118 placówkach, przede wszystkim o charakterze opiekuńczo-wychowawczym (świetlice terapeutyczne, kluby, ogniska wychowawcze) oraz w punktach konsultacyjnych, ośrodkach profilaktyki, poradniach profilaktyki środowiskowej, poradniach profilaktyki i terapii uzależnień.

Biuro w 2008 realizowało następujące programy:

- Od roku 2007 realizowany jest 3-letni projekt pn. „FreD goes net” dofinansowywany przez Unię Europejską ze środków Programu Zdrowia Publicznego (Public Health Programme). „FreD goes net” jest programem profilaktyki selektywnej skierowanym do młodych osób używających substancji psychoaktywnych.
- Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii prowadzi ogólnopolski Telefon Zaufania „Narkotyki – Narkomania” 0 801 199 990. Telefon jest czynny codziennie w godzinach 16.00-21.00. W 2008 roku udzielono 1273 porady. Podobnie jak w latach poprzednich dominowały telefony od rodzin osób sięgających po narkotyki (72%). Pozostali rozmówcy Telefonu to osoby biorące środki psychoaktywne (15%) oraz osoby postronne, poruszone z jakiś powodów sprawą narkotyków (sąsiedzi, koledzy, wychowawcy itd) stanowili oni 13 % dzwoniących. Wśród osób z problemem narkotykowym, o których toczyła się rozmowa, zdecydowanie przeważali ludzie powyżej 18 lat (ok. 70%), w przedziale 16-18 lat było to 21%, a poniżej 16 lat – 9%.
- Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii prowadzi także Poradnię Internetową www.narkomania.org.pl. W roku 2008 strona poradni internetowej została odwiedzona ok. 202 605 razy. Udzielono 1 130 porad. Na wszelkie pytania odpowiedzi udzielali: psycholog (750 porad), lekarz (302 porady) i prawnik (78 porad).

➤ **Województwo dolnośląskie:**

Na terenie województwa dolnośląskiego wdrażane były programy profilaktyczne uprzedzające pn. „ Dzieci w sieci”, „ Komputer przyjaciel czy wróg”, „Bezpiecznie w Internecie” w formie warsztatów oraz programy profilaktyczne – „Cukierki”, „Magiczne kryształki”, „Kiszone ogórki”, „Młodość bez narkotyków”, „Debata”, „Stop substancjom psychoaktywnym”, „Bądź przyjacielem innych i samego siebie”, „Korekta”, „ Z ciemności do światła”, „Żyć godnie i bezpiecznie”, „Bez ryzyka”, „Bariera”, „Kaseta”, „Narkomania Problem Społeczny”, „Powiat twórczy, przedsiębiorczy, zdrowy”, „Mój psychiatra, mój psycholog”.

W województwie dolnośląskim funkcjonują dwie sieci: Dolnośląska Sieć Szkół Promujących Zdrowie (150 szkół) oraz Wrocławska Sieć Przedszkoli i Szkół Promujących Zdrowie (192 szkoły i placówki). 40% szkół przystąpiło do programu społecznego „Szkoła bez przemocy”. Organizowano zajęcia edukacyjne i warsztaty: „Efektywne uczenie się”, „Uwierz w siebie”, „Nie zastraszaj kolegi swojego-agresja to źródło złego”, „Alternatywne sposoby spędzania czasu wolnego”, „Wizja przeszłości roku 2030”, „Człowiek wolny od nałogów”. Ponadto uczniowie dolnośląskich szkół uczestniczyli w różnorodnych formach działań profilaktycznych i projektach – „Sekty-grupy nieformalne – subkultury-zagrozenia współczesnego świata”, „Poławiacze pereł” – projekt realizowany w kilku powiatach. W 90% szkół odbyło się przynajmniej jedno szkolenie rady pedagogicznej z zakresu profilaktyki.

➤ **Województwo warmińsko-mazurskie:**

Na terenie szkół woj. warmińsko-mazurskiego wdrożono karty obserwacji uczniów i założono skrzynki zaufania. Poradnie z terenu woj. warmińsko-mazurskiego realizowały następujące programy: „Tajemnica zaginionej skarbonki”, „To lubię”, „TAK czy NIE”, „Powiedz STOP przemocy w szkole”, „Czuję się bezpiecznie”, „Jak radzić sobie z przemocą fizyczną i seksualną”, „Jak radzić sobie ze stresem, trudnymi emocjami, agresją”, „Stop agresji i przemocy – techniki konstruktywnego wyrażania złości”. Pracownicy poradni realizowali zajęcia z zastosowaniem Treningu Zastępowania Agresji. Do dzieci przedszkolnych skierowano program: „Gry i zabawy – Stop agresji i przemocy”, „Zły dotyk”. W Olsztynie we wszystkich szkołach i placówkach działają punkty konsultacyjne. W 2008 udzielono 246 porad.

➤ **Województwo podlaskie:**

Kurator Oświaty w Białymstoku koordynował Festiwal Małych Form Teatralnych pod hasłem: „Dramat i tragedię pozostaw teatrowi”.

Na terenie województwa podlaskiego realizowano także kolejną edycję programu „Prewencja na start”, którego celem jest aktywizacja zawodowa bezrobotnych absolwentów (w formie stażu) na rzecz realizacji policyjnych działań prewencyjnych (profilaktycznych). Łącznie w 2008r. funkcjonariusze KMP/KPP woj. podlaskiego wraz ze stażystami przeprowadzili 7.380 spotkań (z młodzieżą – 5.019), z rodzicami – 450 i z pedagogami – 1.911).

➤ **Województwo wielkopolskie:**

Na terenie województwa wielkopolskiego kontynuowano współpracę w ramach dwóch programów prewencyjnych: „Bezpieczna Szkoła”, celem tego programu jest prowadzenie szeroko rozumianej profilaktyki wiktymologicznej – uczenie dzieci i młodzieży unikania zagrożeń, a także edukacja rodziców i nauczycieli w zakresie wychowania i promowania postaw pomagających w zachowaniu bezpieczeństwa oraz program edukacyjny „Z Pyrkiem bezpieczniej” skierowany do dzieci nauczania zintegrowanego, którego celem jest edukacja dzieci w zakresie bezpiecznego postępowania w domu, jak i poza nim.

➤ **Województwo małopolskie:**

W powiecie proszowickim, woj. małopolskie, przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie działa Zespół interdyscyplinarny pracujący z krzywdzonym dzieckiem i rodziną metodą konferencji ochrony dziecka. W skład Zespołu weszli przedstawiciele policji, służby zdrowia, placówki opiekuńczo-wychowawczej wsparcia dziennego, kurator i pedagog. W powiecie suskim pracownicy Punktu Interwencji Kryzysowej prowadzili na terenie szkół ponadgimnazjalnych prelekcje dotyczące przemocy rówieśniczej i agresji wśród dzieci i młodzieży.

W większości gmin i powiatów woj. małopolskiego realizowane były warsztaty socjoterapeutyczne pt.: „Umiem mówić i słuchać”, program „Ja w bliskich kontaktach z rówieśnikami”. Celem programu było rozwinięcie kompetencji i umiejętności dzieci w nawiązywaniu prawidłowych relacji z rówieśnikami, program socjoterapeutyczny „Grupa terapeutyczna dla młodzieży przejawiającej zachowania agresywne”.

➤ **Województwo lubelskie:**

Na terenie woj. lubelskiego w ramach pracy z rodziną prowadzono m.in. warsztaty umiejętności wychowawczych „Szkoła dla rodziców”, specjalistyczne poradnictwo w celu pomocy dzieciom w dokonaniu właściwego wyboru szkoły ponadgimnazjalnej, spektakle profilaktyczne.

Realizowano następujące programy profilaktyczne: „Życie bez uzależnień zdrowe i przyjemne”, „Życie bez nałogów”, „Bezpieczna komunikacja”, „Bezpiecznie w szkole i poza nią” itp. W ramach realizacji programów szkolnych przeprowadzono program profilaktyczny „Carpe Diem”, „Stop wagarom”, „Człowiek bez twarzy” itp. Kontynuowano program edukacyjno-profilaktyczny „Jestem bezpieczny”, skierowany do dzieci i młodzieży klas 4-6 szkół podstawowych. Głównym jego celem jest przedstawienie dzieciom i młodzieży wiedzy na temat służby i roli policjanta na rzecz bezpieczeństwa.

W Kuratorium Oświaty w Lublinie udostępniono telefon zaufania dla uczniów i rodziców. Telefony zaufania jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży dostępne były również w wybranych poradniach psychologiczno-pedagogicznych na terenie woj. lubelskiego.

➤ **Województwo lubuskie:**

W celu niedopuszczenia do eskalacji zjawisk zagrażających bezpieczeństwu dzieci i młodzieży wdrożono działania pn.: „Gimbus patrol”. Celem tych działań była ochrona dzieci i młodzieży przed przestępczością i innymi patologiami, kształtowanie świadomości prawnej i wiktymologicznej dzieci i młodzieży oraz poprawa stanu i poczucia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży i ograniczenie zjawiska kryminogennych wśród dzieci i młodzieży;

5. STRATEGIE ZMNIEJSZANIA SZKÓD

Działania z tego obszaru ogniskują się wokół problemów organizacji indywidualnej pomocy profilaktyczno-wychowawczej dla dzieci z zaburzeniami zachowania, organizacji sieci publicznych i niepublicznych placówek wsparcia dziennego, a także zapewnieniu opieki dzieciom pozbawionym właściwych warunków wychowawczych i opiekuńczych w rodzinie.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

- W 2008 roku przeprowadzono konkurs ofert na realizację zadania publicznego pod nazwą „Bezpieczna i przyjazna szkoła. Wsparcie działalności młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) i młodzieżowych ośrodków socjoterapii (MOS)”. Działania zmierzające do poprawy warunków funkcjonowania placówek i zwiększenia

liczby miejsc dla uczniów, wobec których sąd orzekł środek wychowawczy w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub młodzieżowym ośrodku socjoterapii. Konkurs był adresowany do organów prowadzących MOW i MOS oraz organizacji pozarządowych. Jego celem było zwiększenie miejsc w placówkach poprzez lepsze wykorzystanie możliwości organizacyjno – kadrowych, doskonalenie kwalifikacji pedagogicznych i umiejętności kadry placówek w stosowaniu przez nią nowoczesnych metod edukacji, wychowania i terapii oraz wyposażenie w pomoce dydaktyczne i narzędzia pracy z wychowankami.

- Ograniczeniu marginalizacji i wykluczeniu społecznemu służy całoroczna działalność programowa placówek wychowania pozaszkolnego. Głównym celem działalności w/w placówek jest wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży oraz zapewnienie im warunków do rozwoju zainteresowań i uzdolnień poprzez organizowanie zajęć pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego. Poza realizacją szeroko rozumianego programu edukacji kulturalnej placówki, podejmują ważne społecznie funkcje profilaktyczne. Aktualnie działa 358 placówek wychowania pozaszkolnego, w tym: 12 Pałaców Młodzieży (PM), 125 Młodzieżowych Domów Kultury (MDK), 96 Ognisk Pracy Pozaszkolnej (OPP), 82 Międzyszkolnych Ośrodków Sportowych (MOS), 14 Ogrodów Jordanowskich (OJ), 29 - innych placówek wychowania pozaszkolnego. Ogółem w zajęciach organizowanych przez w/w placówki w roku 2008 łącznie wzięło udział 905.802 dzieci i młodzieży (bez uczestników imprez), w tym w formach stałych – 316.822 uczestników, w formach okresowych 588 980 uczestników. Placówki wychowania pozaszkolnego zorganizowały 17.479 stałych form i 7.635 okresowych form zajęć.
- W roku 2008 w ramach profilaktyki problemowych zachowań dzieci i młodzieży:
  - z budżetu MEN w wysokości 243.000,00 zł dofinansowane zostały, ogólnopolskie, pozaszkolne programy edukacji kulturalnej, rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów oraz kształtujące umiejętność spędzania czasu wolnego,
  - zrealizowany został konkurs ofert na realizację zadania pn. Kształcenie umiejętności społecznych i życiowych, kształtowanie właściwych relacji w kontaktach międzyludzkich, będącego modułem rządowego programu pn. „Rozwój edukacji na obszarach wiejskich w latach 2008-2013”. Głównym celem w/w zadania było niesienie pomocy dzieciom i młodzieży pochodzącym z obszarów wiejskich w nabywaniu umiejętności społecznych potrzebnych do osiągnięcia satysfakcjonującego poziomu życia. Umiejętności te miały służyć poznaniu samego siebie, swoich możliwości i ograniczeń, pomocy w kierowaniu własnymi wyborami, podejmowaniu decyzji i budowaniu dobrych relacji z otoczeniem.
- Do realizacji zadań w Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży włączyły się również poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzielając różnych form pomocy. Najczęściej były to porady udzielane rodzicom w przypadku problemów w nauce lub wychowawczych występujących u dzieci. Z tej formy w 2008 roku skorzystało 175.009 rodziców. Podejmowane były także działania terapeutyczne obejmujące dziecko, rodziców i całą rodzinę, którymi objęto 8.714 rodzin. Osobną formą pomocy były zajęcia psychoedukacyjne z rodzicami (zorganizowano 16.304 spotkań). Przeprowadzono również liczne pogadanki, warsztaty kształtujące umiejętności wychowawcze – ogółem dla 29.001 osób. Poradnie prowadziły także terapię dzieci i młodzieży z zaburzoną tożsamością seksualną, z urazami powstałymi na skutek

przemocy seksualnej i przemocy w rodzinie oraz poza nią, po próbach samobójczych, a także terapię nieletnich uczennic w ciąży. Prowadzono również mediacje oraz interwencje w sytuacjach kryzysowych. Poradnie sygnalizują zjawisko zwiększania się zapotrzebowania na psychoterapię dzieci i młodzieży z w/w problemami.

- W 2008 roku MEN podjął szerokie działania w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom wobec dzieci i młodzieży wynikającym z mobilności zawodowej rodziców i opiekunów. Problem ten odnosi się do sytuacji, w której emigracja zarobkowa rodziców/rodzica powoduje zaburzenie funkcji rodziny w zakresie zapewnienia ciągłości procesu socjalizacji, wsparcia emocjonalnego dziecka i transmisji kulturowej. Zjawisko to stanowi bezpośrednią przyczynę występowania problemów związanych z edukacją i wychowaniem dzieci i młodzieży.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

- Krajowe Centrum ds. AIDS jako koordynator i główny realizator Krajowego Programu Zwalczania AIDS i Zapobiegania Zakazeniom HIV podejmuje działania zmierzające do poprawy jakości życia i funkcjonowania osób żyjących z HIV lub chorych na AIDS, ich rodzin i bliskich. Dzięki środkom przyznawanym przez Centrum organizowane są turnusy sanatoryjno-rehabilitacyjne dla osób chorych, w roku 2008 odbyły się 2 takie turnusy w których wzięły udział 34 osoby.
- Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii dofinansowało zadanie pn. „Programy ograniczania ryzyka szkód zdrowotnych wśród okazjonalnych użytkowników narkotyków”. W ramach tego zadania realizowano programy ukierunkowane na przeciwdziałanie inicjacji narkotykowej, zmianę postaw dotyczących używania narkotyków oraz ograniczanie ryzyka związanego z okazjonalnym przyjmowaniem narkotyków. Projekty były wdrażane bezpośrednio w środowisku okazjonalnych użytkowników narkotyków lub osób zagrożonych ich używaniem oraz w miejscach o zwiększonym rozpowszechnianiu używania. Programy zostały zrealizowane przez organizacje pozarządowe na terenie 7 miast. Liczbę odbiorców powyższych programów, którym udzielono chociażby jednorazowej pomocy szacuje się na około 6.000 okazjonalnych użytkowników narkotyków.

➤ **Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:**

W poszczególnych jednostkach OHP organizowano indywidualną pomoc profilaktyczno-wychowawczą dla młodzieży z zaburzeniami zachowania i adaptacji społecznej, przy współpracy specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych, poradni uzależnień oraz innych podmiotów zajmujących się problematyką młodzieży. Kadra pedagogiczna OHP w poszczególnych województwach, we współpracy z podmiotami wspierającymi, prowadziła działania ukierunkowane na pomaganie progresywne, dążące do usamodzielniania, wychodzenia z bezradności, przystosowania do samodzielnego rozwiązywania trudnych problemów i wychodzenia z kryzysowych sytuacji.

W tym zakresie odbywały się zajęcia socjoterapii dla uczestników niedostosowanych społecznie, przejawiających nadmierną agresję. Zajęcia rozwijające umiejętność konstruktywnego rozwiązywania konfliktów prowadzone były grupowo i indywidualnie. Dla młodzieży mającej trudności w uczeniu się organizowane były zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, a także terapeutyczne-wykorzystujące twórczość plastyczną, umiejętności muzyczne, ćwiczenia relaksacyjne i inne. Z uwagi na nasilające się wśród młodzieży w kraju zjawisko autoagresji, jak również występujące wśród uczestników OHP drastyczne problemy emocjonalne, organizowano zajęcia dla młodzieży oraz szkolenia dla kadry o tematyce suicydalnej.

Działalność z zakresu profilaktyki społecznej realizowana była również w ramach ośrodków profilaktyki i interwencji społecznej oraz punktów interwencji kryzysowej, które stanowią rozszerzenie oferty środowiskowej jaką realizują placówki OHP w poszczególnych województwach. Zarówno OPiS jak i PIK integrują oddziaływania z zakresu profilaktyki, resocjalizacji, edukacji oraz elementów interwencji kryzysowej. W 2008 roku funkcjonowało ich 27. Z tej oferty ogółem skorzystało 1 950 osób, w tym 254 osoby spoza OHP.

➤ **Województwo dolnośląskie:**

Na terenie województwa dolnośląskiego w 2008 r. działało 19 Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii i 8 Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych. Wyżej wymienione Ośrodki wdrożyły programy terapeutyczne i resocjalizacyjne zaproponowane przez MEN w zakresie agresji i przemocy, uzależnień, promocji zdrowia, niedostosowania. Poradnie psychologiczne – pedagogiczne województwa dolnośląskiego prowadziły zajęcia socjoterapeutyczne z uczniami (2.605 osób), zajęcia w formie warsztatów z radami pedagogicznym (785 nauczycieli), prelekcje i wykłady (889 nauczycieli), warsztaty dla rodziców oraz konsultacje i porady. Prowadzony był także punkt konsultacyjny Przeciwdziałanie Uzależnieniom i działał Młodzieżowy Telefon Zaufania.

➤ **Województwo śląskie:**

Na terenie woj. śląskiego uruchomiono 53 punkty konsultacyjne. Kształcenie, opiekę i resocjalizację zapewniają Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze i Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii.

➤ **Województwo podlaskie:**

W ramach współdziałania Kuratorium Oświaty ze stowarzyszeniem Pomocy Dziecku i Rodzinie „Droga” w Białymstoku: 27 dzieci wyjechało na kolonie terapeutyczne, 9 nieletnich uczestniczyło w programie korekcyjno-edukacyjnym dla sprawców przemocy rodzinie, którego realizacją zajmowało się PCPR w Bielsku Podlaskim, 10 dzieci uczestniczyło w obozie terapeutycznym, którego organizatorem była Fundacja Sokółski Fundusz Lokalny.

Ponadto kontynuowano pracę Kuratorskiego Ośrodka Pracy z Młodzieżą w Grajewie. Kuratorzy pracujący w Ośrodku Kuratorskim włączali dzieci do organizacji form wypoczynku np. wycieczki krajoznawcze, regaty, kolonie. Kuratorzy zawodowi utrzymywali stały kontakt ze Świetlicą Socjoterapeutyczną w Grajewie, gdzie zorganizowane były wspólne ferie dla 65 dzieci.

➤ **Województwo świętokrzyskie:**

Na terenie woj. świętokrzyskiego utworzono 19 dodatkowych punktów konsultacyjnych. Zatrudniono w nich 69 specjalistów, którzy udzielili porad 1.769 osobom. W 2008 r. rozpoczęły działalność powołane przez Starostwo Powiatowe w Kielcach dwa nowe Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze w Podzamczu Chęcińskim i w Rembowie.

➤ **Województwo lubelskie:**

W woj. lubelskim utworzono 10 świetlic środowiskowych (3 w powiecie ryckim, 5 w powiecie hrubieszowskim i 2 w powiecie chełmskim).

➤ **Województwo lubuskie:**

Z informacji zebranych przez Wydział Polityki Społecznej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego w Gorzowie Wielkopolskim z powiatowych centrów pomocy rodzinie wynika, że w 2008 roku na terenie województwa lubuskiego funkcjonowało 221 placówek wsparcia dziennego, w tym 80 na wsiach. Placówki te objęły opieką blisko 4,5 tys. dzieci, z czego prawie 2 tys. dzieci i młodzieży na wsi. W 2008 roku utworzono 58 nowych placówek,

w tym 20 na wsi. Na utrzymanie istniejących placówek wsparcia dziennego wydatkowano w ubiegłym roku 1.900.220 zł., w tym 471.142 zł na placówki działające na wsiach.

Wszystkie świetlice organizują zajęcia pozalekcyjne, wyrównawcze, integracyjne, pomoc w odrabianiu lekcji. Działanie świetlic ma także na celu: rozwijanie indywidualnych uzdolnień dzieci, socjoterapię, pomoc psychologiczną oraz pedagogiczną, dożywianie dzieci z rodzin najuboższych a także organizowanie czasu wolnego.

6. STRATEGIE INTERWENCYJNE I RESOCJALIZACYJNE

Działania z tego zakresu zmierzają przede wszystkim do stworzenia organizacyjnych i kadrowych warunków resocjalizacji dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie w warunkach środowiska otwartego, a także zmniejszenia i zahamowania skutków niedostosowania dla samej jednostki i jej otoczenia.

Przykłady inicjatyw:

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

W 2008 roku w toku prac przygotowawczych znalazł się projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej usprawniający funkcjonowanie młodzieżowych ośrodków socjoterapii i młodzieżowych ośrodków wychowawczych, m.in. przyspieszający proces podejmowania decyzji o wykorzystaniu miejsc - skracający terminy rezerwacji miejsc.

➤ **Ministerstwo Sprawiedliwości:**

W 2008 r. prowadzone były działania międzyresortowe mające na celu optymalizację rozwiązań systemowych, związanych z ponadresortowym charakterem oddziaływań resocjalizacyjnych. Był to także jeden z celów Międzyresortowego Zespołu ds. Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych działającego w Ministerstwie Sprawiedliwości. W ramach tego Zespołu powołana została Grupa Robocza ds. Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych w Przedmiocie Umieszczania Nieletnich w Placówkach Podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej i Ministerstwu Pracy i Polityki Społecznej. W skład jej weszli przedstawiciele Ministra Sprawiedliwości, Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Zadaniem Grupy było opracowanie projektów nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i rozporządzeń wykonawczych oraz nowelizacji rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Społecznej dotyczących młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii oraz rodzinnej opieki zastępczej.

➤ **Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej:**

Dofinansowało w 2008 r. 25 projektów na łączną kwotę 1.119.642 zł, w zakresie tworzenia mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych. Dzięki tym środkom powstało 24 nowych mieszkań chronionych.

➤ **Województwo łódzkie:**

Kuratorium Oświaty udzielało systematycznej informacji o placówkach resocjalizacyjnych i socjoterapeutycznych. W województwie łódzkim funkcjonują dwie kategorie placówek, których zadaniem jest pomoc dzieciom i młodzieży zagrożonych demoralizacją lub niedostosowaniem społecznym, a także uznanym przez sądy rodzinne za zdemoralizowanych lub niedostosowanych społecznie. Są to Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii (MOS) oraz Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze (MOW). W województwie łódzkim funkcjonują 4 MOW-y, które są prowadzone dla dzieci i młodzieży

niedostosowanych społecznie, wymagających specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Ośrodki te dysponują 228 miejscami dla wychowanków.

Dla dzieci i młodzieży, które z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym mogą być zagrożone niedostosowaniem społecznym lub uzależnieniem i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychoedukacyjnej w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii w województwie łódzkim znajduje się 419 miejsc.

CZEŚĆ III

REALIZACJA PROGRAMÓW MODUŁOWYCH

1. PROCEDURY POSTĘPOWANIA NAUCZYCIELI I METODY WSPÓŁPRACY SZKÓŁ Z POLICJĄ W SYTUACJACH ZAGROŻENIA DZIECI I MŁODZIEŻY PRZESTĘPCZOŚCIĄ I DEMORALIZACJĄ, W SZCZEGÓLNOŚCI: NARKOMANIĄ, ALKOHOLIZMEM I PROSTYTUCJĄ.

Jednym z najważniejszych elementów tego typu działań jest szerokie rozpowszechnianie procedur oraz tworzenie na ich podstawie procedur własnych, dostosowanych do okoliczności i potrzeb.

Przykłady działań:

➤ Policja:

Działania Policji w tym obszarze polegały przede wszystkim na organizowaniu spotkań dyrektorów szkół, pedagogów szkolnych oraz nauczycieli z policjantami ds. nieletnich i patologii mających na celu przede wszystkim wypracowanie skutecznych form współpracy oraz procedur postępowania w sytuacjach kryzysowych, udzielaniu pomocy szkole w rozwiązywaniu sytuacji trudnych, mogących mieć podłoże przestępcze, które zaistniały na terenie placówki oraz prowadzeniu szkoleń dla kadry pedagogicznej.

Właściwa ocena zaistniałego zdarzenia i adekwatna, do sytuacji, reakcja osoby powiadamiającej Policję, pozwalała na większą skuteczność interweniujących funkcjonariuszy. W związku z powyższym podjęte przedsięwzięcia, koordynacja działań i stworzenie odpowiednich procedur postępowania, ukierunkowane były na wypracowanie właściwego modelu komunikowania i przekazywania informacji o zdarzeniach i nieletnich wykazujących symptomy niedostosowania społecznego. Szczególną rolę pełniły tu procedury postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży w oparciu o współpracę z placówkami oświatowymi na podstawie szkolnych programów profilaktycznych i wychowawczych.

Jednostki organizacyjne Policji współpracowały, poprzez działania pn. „Patrol Szkolny”, ze strażnikami miejskimi i gminnymi pełniąc wspólne patrole na terenie i w pobliżu szkół. Patrole ujawniały młodych ludzi będących „na wagarach”, przebywających w stanie po spożyciu alkoholu lub pod działaniem środków odurzających. Zatrzymywały sprawców czynów karalnych oraz przeprowadzały pogadanki profilaktyczne.

- KMP Nowy Sącz – w ramach Programu odbyły się szkolenia rad pedagogicznych oraz wykłady dla studentów dotyczące procedur postępowania nauczycieli w sytuacji zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją. Ponadto, odbyło się szkolenie Liderów Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Zawodowego na temat „Nieletni, a procedury postępowania nauczycieli”.
- W Oświęcimiu w ramach *Programu* przeprowadzono dwuczęściowe szkolenie dla pedagogów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z zakresu procedur postępowania nauczycieli w przypadku popełnienia przez ucznia czynu karalnego. Pierwsza część poświęcona była zagadnieniom prawnym dotyczącym postępowania

w sprawach nieletnich, którą przeprowadził pracownik Sądu. Drugą część szkolenia prowadzili policjanci, którzy omówili procedury postępowania szkoły w przypadku popełnienia przestępstwa i wykroczenia na terenie szkoły, procedury postępowania z uczniem, który znajduje się pod wpływem alkoholu, środków odurzających lub jest zagrożony demoralizacją.

- Na terenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi przeprowadzono spotkania z pedagogami, rodzicami uczniów oraz młodzieżą, które miały na celu omawianie bieżących problemów, sposobów ich rozwiązywania i podejmowania czynności zapobiegawczych. Podczas spotkań z uczniami omawiano przede wszystkim takie zagadnienia jak odpowiedzialność nieletnich za dokonywanie czynów karalnych, bezpieczne zachowania, sposoby unikania zagrożeń (programy i tematy spotkań zostały dostosowane do wieku poszczególnych grup odbiorców). Niejednokrotnie stanowiły one element realizowanych programów prewencyjnych.

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

W roku 2008 przeprowadzono m.in. szkolenia pn.:

- „Interwencja kryzysowa – zarządzanie kryzysem”, których celem było przygotowanie przedstawicieli szkół odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i działania profilaktyczne w szkołach do budowania procedur reagowania w przypadkach ryzykownych zachowań uczniów w tym wskazujących na zagrożenie niedostosowaniem społecznym. Odbyły się cztery 3-dniowe konferencje w których uczestniczyło 248 dyrektorów szkół i pedagogów szkolnych. Program obejmował zarówno podstawy prawne, jak i umiejętności podejmowania działań interwencyjnych.
- „Szkolna interwencja profilaktyczna”, które miało na celu upowszechnianie metody interwencji profilaktycznej wobec uczniów sięgających po substancje psychoaktywne. Szkoleniem objęto realizatorów tj. psychologów i pedagogów z poradni psychologiczno-pedagogicznych, szkół i ośrodków doskonalenia nauczycieli, których zadaniem było upowszechnianie metody wśród rad pedagogicznych. Każdy realizator w perspektywie był zobowiązany do przeszkolenia nauczycieli na swoim terenie, szczególnie w tych szkołach, które sygnalizują problemy z zachowaniami ryzykownymi uczniów. Ogółem z metodą Szkolnej Interwencji Profilaktycznej zapoznało się 663 nauczycieli.
- „Jak sobie radzić z prowokacyjnymi zachowaniami uczniów. Program szkolenia rad pedagogicznych”. Celem szkolenia było wyposażenie uczestników w umiejętności prowadzenia szkoleń rad pedagogicznych w ww. temacie oraz ukazanie wewnątrzszkolnych czynników chroniących. Docelowymi odbiorcami były rady pedagogiczne szkół podstawowych i gimnazjów oraz ponadgimnazjalnych z wszystkich województw. Ogółem w 2008 roku w czasie szkoleń rad pedagogicznych przeszkolono 9.340 nauczycieli z 450 szkół.

➤ **Województwo podkarpackie:**

Kuratorium Oświaty w Rzeszowie we współpracy z KWP opracowało materiały do uzupełnienia procedur postępowania w sytuacjach trudnych. Informacje na ten temat przekazywane były podczas szkoleń i konferencji z udziałem nauczycieli, dyrektorów, i pedagogów a także udostępnione zostały na stronie internetowej Kuratorium Oświaty. Ponadto Kuratorium Oświaty zorganizowało cykl konferencji dla szkolnych koordynatorów ds. bezpieczeństwa (Krosno, Rzeszów, Przemyśl, Tarnobrzeg) na temat „Praca wychowawcza i zapobiegawcza szkoły. Działania szkolnego koordynatora ds. bezpieczeństwa”. Został uruchomiony kuratoryjny telefon zaufania.

➤ **Województwo kujawsko-pomorskie:**

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zadaniem stałym było monitorowanie realizacji procedur postępowania nauczycieli i metod współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją.

Rozwijano współpracę z Policją oraz Strażą Miejską, której celem było tworzenie bezpiecznych warunków edukacji szkolnej, przeciwdziałanie niedostosowaniu społecznemu i rozwiązywanie bieżących problemów związanych z naruszaniem zasad bezpieczeństwa i dyscypliny przez uczniów.

Kurator Oświaty przeprowadził diagnozę potrzeb szkół w zakresie postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją, zaplanował oraz przygotował ofertę i materiały do wykorzystania w ramach szkolenia dla szkół.

➤ **Województwo pomorskie:**

Na terenie województwa pomorskiego Zespół pracujący w ramach programu regionalnego „Wspólnie przeciw patologiom” wypracował kolejne procedury postępowania w przypadku zetknięcia się z przejawami patologii. Przeprowadzono też szkolenia dla 18 powiatowych zespołów interdyscyplinarnych, których członkowie monitorują zagrożenia na podległym terenie.

➤ **Województwo opolskie:**

Kuratorium Oświaty w Opolu we współpracy z KWP w Opolu opracowało dokument: „Interwencja kryzysowa”, który porządkuje kierunki i sposób postępowania w przypadku zaistnienia zagrożenia bezpieczeństwa, podejrzenia o wejście w konflikt z prawem czy innego typu sytuacji wyczerpujących znamiona kryzysu.

➤ **Województwo warmińsko-mazurskie:**

W wyniku działań zespołów nauczycielskich do dokumentacji szkolnej wprowadzono uregulowania proceduralne odnoszące się do postępowania wychowawców i nauczycieli w trudnych sytuacjach. Wypracowano też i wdrożono scenariusze zajęć warsztatowych, dotyczące uzależnień, asertywności, sposobów radzenia sobie ze stresem. Na wniosek młodzieży jedna ze szkół wdrożyła identyfikatory dla nauczycieli.

2. PROJEKT SYSTEMU POMOCY METODYCZNEJ DLA OSÓB PRACUJĄCYCH Z MŁODZIEŻĄ ZAGROŻONĄ NIEDOSTOSOWANIEM SPOŁECZNYM, DEMORALIZACJĄ I PRZESTĘPCZOŚCIĄ Z UWZGLĘDNIENIEM INTERWENCJI KRYZYSOWEJ W RODZINIE.

W związku z realizacją tego modułu Kuratoria Oświaty organizowały specjalistyczne szkolenia dla nauczycieli prowadzone przez Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, a także dostarczano szkołom i placówkom materiały metodyczne oraz opiniowano i recenzowano materiały związane z działalnością profilaktyczną.

Przykłady działań:

➤ **Ministerstwo Edukacji Narodowej:**

Realizacja systemowych działań z zakresu profilaktyki niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży przez szkoły i placówki możliwa jest dzięki właściwym przepisom prawnym, które dostosowywane są do bieżących potrzeb i wymagań. W podstawie programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego i w ramowych statutach szkoły wprowadzono obowiązek realizacji szkolnego programu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży, spójnego z programem wychowawczym szkoły. Szkolny Program

Profilaktyki opisuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców.

Za organizację działań wychowawczych i zapobiegawczych wśród dzieci i młodzieży oraz przygotowanie nauczycieli do ich realizacji odpowiada dyrektor szkoły lub placówki. Punktem wyjścia planowania wszelkich działań wychowawczych i profilaktycznych jest diagnoza występujących problemów w szkole, które przekładają się na działania programowe opisane w sposób spójny w szkolnym programie wychowawczym i szkolnym programie profilaktyki. Programy te w każdej szkole przyjmowane są do realizacji po uprzedniej akceptacji rady pedagogicznej i rady rodziców. Szkoły realizują zajęcia profilaktyczne w ramach godzin wychowawczych, a także godzin będących w dyspozycji dyrektora szkoły. Treści profilaktyczne zgodnie z obowiązującą podstawą programową realizowane są również w ramach nauczania poszczególnych przedmiotów.

Każda szkoła korzysta również z rekomendowanych programów profilaktycznych, które są udostępnione w Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. Większość z rekomendowanych programów zakłada konieczność ścisłej współpracy z lokalnym środowiskiem i władzami gminnymi.

W Szkolnych Programach Profilaktyki wpisane są również działania dotyczące: wewnątrzszkolnych szkoleń nauczycieli z zakresu profilaktyki i podejmowania wczesnej interwencji w sytuacjach zagrożenia niedostosowaniem społecznym oraz procedury i sposoby współdziałania pracowników szkoły ze służbą zdrowia i Policją w sytuacjach wymagających interwencji.

W Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży w wyniku współpracy międzyresortowej opracowane zostały procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży. Procedury te stanowią swoisty przewodnik metodyczny do podejmowania właściwych od strony prawnej i psychologicznej działań profilaktycznych i interwencyjnych ze strony nauczycieli i dyrektorów szkół. Procedury te są udostępnione na stronach internetowych Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno -Pedagogicznej. Stanowią również wzór do opracowania własnych procedur w szkołach i placówkach oświatowych.

W Programie Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży jednym z kluczowych zadań dla resortu oświaty było zapewnienie w programach nauczania szkół wszystkich typów oraz w podręcznikach zatwierdzonych do użytku szkolnego treści z zakresu profilaktyki społecznej oraz wdrożenie edukacji społeczno-prawnej realizowanej w ramach obowiązku szkolnego na wszystkich poziomach nauczania. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z dnia 31 sierpnia 2007 r Nr.157, poz. 1100) treści nauczania w wielu przedmiotach zawierają problematykę z zakresu profilaktyki zapobiegania niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży, która została określona w Programie.

W 2008 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało nową podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, która przyjęta została rozporządzeniem w dniu 23 grudnia 2008r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). W nowej podstawie programowej również zostały uwzględnione treści nauczania wspierające realizację Programu.

W wychowaniu przedszkolnym położono nacisk na rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, troskę o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną, budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, kształtowanie poczucia przynależności społecznej. W wielu obszarach wychowania przedszkolnego występują treści edukacji zdrowotnej połączonej z kształtowaniem świadomości zdrowotnej oraz nawyków dbania o zdrowie. Cele te będą realizowane we współpracy z rodzicami.

I etap edukacyjny przewiduje takie wychowanie, aby dziecko było przygotowane do życia z samym sobą i otoczeniem, aby było świadome przynależności społecznej.

Szczególny nacisk na zainteresowanie problematyką społeczną na II etapie edukacyjnym kładzie przedmiot *Historia i społeczeństwo*. W zakresie rozpoznawania sytuacji zagrażających zdrowiu i życiu oraz świadomych działań na rzecz ochrony własnego zdrowia przygotowywać będą przedmioty *Przyroda* oraz *Wychowanie fizyczne*. *Wychowanie do życia w rodzinie* stawia sobie za cel ukazywanie wartości rodziny, przyjaźni, koleżeństwa w życiu człowieka. W zakresie powinności moralnych oraz obowiązków wobec najbliższego otoczenia, jak również wartościowania zjawisk społecznych będzie uczniom przygotowywać *Etyka*.

Na III i IV etapie edukacyjnym, które zgodnie z założeniami nowej podstawy programowej zostały złączone programowo, treści nauczania zgodne z celami Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży występują w podstawie programowej przedmiotów: *Wiedza o społeczeństwie*, *Biologia*, *Chemia*, *Wychowanie fizyczne*, *Wychowanie do życia w rodzinie*, *Historia i społeczeństwo*, *Przyroda*.

Należy także podkreślić działalność Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, które przeprowadziło szereg szkoleń, w tym m.in. kurs doskonalący pt. "Skuteczne i konstruktywne zapobieganie agresji i przemocy w oparciu o poznawczo – behawioralne metody zmiany zachowań" dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych. W trakcie trzech edycji przeszkolono 75 osób. Przygotowano także pakiet materiałów.

➤ **Ministerstwo Zdrowia:**

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w celu zwiększania kompetencji profesjonalistów pracujących z młodzieżą, upowszechnianiu wiedzy w środowisku nauczycieli, wychowawców, pedagogów i psychologów na temat nowoczesnych strategii działań wychowawczych i profilaktycznych podejmowanych w pracy z dziećmi podejmowała m.in. następujące działania:

- przeprowadziła szereg szkoleń w tym m.in.:
  - dla 198 osób, przedstawicieli służby zdrowia, nt. diagnostyki dziecka krzywdzonego i interwencji podejmowanych przez służbę zdrowia w sytuacjach podejrzenia stosowania przemocy wobec dziecka,
  - dla grupy 27 sędziów nt. przemocy w rodzinie, rodzin z problemem alkoholowym, specyfiki pracy z dzieckiem krzywdzonym,
  - dla 93 osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, nt. zjawiska przemocy domowej i specyfiki pracy z osobami krzywdzonymi,
  - dla grupy 71 osób, wychowawców świetlic socjoterapeutycznych i innych placówek wsparcia dziennego w zakresie pracy z dziećmi alkoholików i dziećmi przejawiającymi zaburzenia zachowania,
  - dla grupy 183 osób, pedagogów szkolnych nt. przeciwdziałania przemocy wobec dzieci.
- przygotowała i wysłała pakiety edukacyjne do ponad 100 świetlic z terenu całego kraju uczestniczących w programie „Razem Raźniej”. Przesyłki zawierały m.in.: publikacje promujące nowe metody w zakresie pracy z dziećmi w świetlicach w tym z dziećmi z rodzin z problemem alkoholowym, egzemplarze miesięcznika „Remedium”.

➤ **Województwo warmińsko-mazurskie:**

Doskonalenie nauczycieli, związane z przeciwdziałaniem zachowaniom patologicznym oraz realizacją programów profilaktycznego i wychowawczego planowane jest

i realizowane w 65 z 71 szkół. Brak tego elementu stwierdzano głównie w tych środowiskach, w których nie było sygnałów o zagrożeniach.

W ramach wspomagającej funkcji nadzoru pedagogicznego Warmińsko – Mazurski Kurator Oświaty kontynuował realizację projektu opracowanego we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej pt. *Wspomaganie szkół i placówek przez poradnie psychologiczno – pedagogiczne w wychowaniu i profilaktyce*. Programy wchodzące w skład projektu służyły zarówno dzieleniu się przez realizatorów (12 poradni psychologiczno – pedagogicznych oraz szkoły i placówki uczestniczące w projektach) przykładami dobrej praktyki, jak też tworzeniu systemu pomocy metodycznej dla osób pracujących z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem, w szczególności w zakresie interwencji kryzysowej w rodzinie. Powyższe można było osiągnąć dzięki merytorycznemu wsparciu osób znaczących w dziedzinie profilaktyki społecznej, w szczególności Pani prof. dr hab. Krystynie Ostrowskiej i Panu dr Krzysztofowi Ostaszewskiemu. W efekcie w 2008r. wydano II część publikacji pt. *Wspierać i być wspieranym* (Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2008), w której zawarto dorobek poszczególnych partnerów projektu.

W 2008r. w trakcie ewaluacji projektu wykazano, iż w przynajmniej 12 powiatach, zgodnie z założeniami projektu, zaistniały lokalne koalicje współpracy różnych podmiotów zajmujących się bezpieczeństwem dzieci i młodzieży, co niewątpliwie znajduje przełożenie na minimalizację skali niepożądanych społecznie zachowań i postaw dzieci i młodzieży.

Elementem wspomagających działań Warmińsko – Mazurskiego Kuratora Oświaty, ukierunkowanym na zagadnienia zapobiegające niedostosowaniu społecznemu i przestępczości dzieci i młodzieży, były też konferencje problemowe, szkolenia adresowane do dyrektorów i rad pedagogicznych, kurs zorganizowany w oparciu o tzw. granty: „Bezpieczna i dobra szkoła”, „Strategie działań wychowawczych i zapobiegawczych” oraz interwencyjnych wobec dzieci zagrożonych uzależnieniem”, „Procedury postępowania nauczycieli i zasady współpracy z innymi instytucjami w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją”, „Diagnoza trudności wychowawczych i emocjonalnych dzieci i młodzieży oraz niedostosowania społecznego” – warsztaty edukacyjne dla nauczycieli.

W tematykę spotkań wizytatorów z dyrektorami szkół i placówek włączono zagadnienia dotyczące budowania systemowych rozwiązań zapobiegawczych wobec przejawów patologii społecznej w środowiskach szkolnych, co stanowiło odpowiedź na wyniki kontroli, którą w szkołach i placówkach oraz jednostkach powiatowego samorządu terytorialnego przeprowadziła Najwyższa Izba Kontroli. Jako element wspomagający działania szkół w tym zakresie na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Olsztynie zamieszczono materiały zawierające wskazówki, jak budować system zapobiegania zagrożeniom.

➤ **Województwo kujawsko-pomorskie:**

W województwie kujawsko-pomorskim opiniowano i wdrażano programy fundacji, stowarzyszeń i instytucji zajmujących się szkoleniem nauczycieli z zakresu profilaktyki zagrożeń oraz pracy wychowawczej.

Prowadzono także konsultacje merytoryczne dla projektodawców w ramach Programu operacyjnego Kapitał Ludzki – Programy Rozwojowe Szkół.

3. PROBACJA ALTERNATYWNA DLA POBYTU MŁODZIEŻY W PLACÓWKACH RESOCJALIZACYJNYCH I ZAKŁADACH POPRAWCZYCH.

Probacja jako instytucja jest środkiem alternatywnym wobec nieletnich stosowanym w zamian za środek poprawczy lub jako forma procesu resocjalizacji polegająca na

skracaniu pobytu nieletniego w zakładzie poprawczym na rzecz readaptacji społecznej w środowisku otwartym.

W ramach Programu działania w obszarze powyższego programu modułowego realizuje Minister Sprawiedliwości. Celem programu jest wypracowanie środowiskowego systemu resocjalizacji nieletnich w warunkach wsparcia i otwartej placówki nieizolacyjnej, ograniczenie dopływu nieletnich do placówek, usprawnienie realizacji orzeczeń sądowych, zmniejszenie ekonomicznych i społecznych kosztów resocjalizacji, poprawa efektywności oddziaływań, prawidłowa resocjalizacja nieletnich w zakładach poprawczych, przygotowanie systemowych rozwiązań stwarzających możliwości zastępowania umieszczenia nieletnich w zakładach poprawczych lub po pobycie w nich poprzez umieszczenie w hotelach, Ochotniczych Hufcach Pracy, ośrodkach kuratorskich, placówkach profilaktyczno-resocjalizacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych mogących zapewnić nieletniemu dalszą diagnozę psychologiczną, pedagogiczną i społeczną oraz kontynuację procesu resocjalizacji.

Jednym z podstawowych narzędzi realizacji probacji alternatywnej dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych są hostele organizowane i prowadzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Niezależnie od powyższego w ramach nadzoru MS nad działalnością administracyjną sądów oraz nad zakładami poprawczymi propagowano szersze korzystanie z istniejących w systemie prawnych instrumentów w postaci umieszczania nieletniego na czas określony poza zakładem bądź warunkowego zwolnienia z zakładu. Zwracano przy tym uwagę na potrzebę właściwego monitorowania zachowania nieletniego po opuszczeniu zakładu. Działania te podejmowane są także za pośrednictwem okręgowych zespołów nadzoru pedagogicznego.

Staraniem resortu sprawiedliwości w 2008r. zagwarantowane zostały znaczące środki finansowe pochodzące z funduszy strukturalnych UE przeznaczone na realizowanie w latach 2008-2013 Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”, m.in. na projekty dotyczące ogólnopolskich programów integracji i aktywizacji zawodowej skierowanych m.in. do osób przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, w tym do kadry kluczowej zakładów dla nieletnich. Alokacja MS wynosi 30 mln. euro. Aktualnie zgłoszone projekty wykorzystują przyznaną alokację w ok. 75 %. Projekty opisywane były w sprawozdaniu z realizacji Programu w roku 2007.

Minister Sprawiedliwości zwrócił także uwagę na zadania realizowane przez kuratorskie służby podległe sądom rodzinnym, które sprawują nadzór nad realizacją obowiązku szkolnego przez dzieci i ich rodziny. Kuratorzy rodzinni w ośrodkach kuratorskich przekazują informacje o profilaktycznych funkcjach wymiaru sprawiedliwości dzieciom i młodzieży. MS sprawując nadzór administracyjny i organizacyjny nad kuratorską służbą sądową, koordynuje te czynności.

Resort sprawiedliwości podejmuje działania zmierzające do zatrudnienia odpowiedniej liczby kuratorów sądowych, rozwoju sieci ośrodków kuratorskich, wykorzystania możliwości łączonych form resocjalizacji, a także rozwój środowiskowych ognisk wychowawczych o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, ośrodków mediacji i interwencji kryzysowej. Według stanu na dzień 31.12.2008r. kuratorzy sądowi – zawodowi oraz społeczni wykonywali 48.731 nadzorów wobec 48.902 nieletnich. W tej liczbie nadzór jako samoistny środek wychowawczy, orzeczony na podstawie art. 6 pkt 5 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich był stosowany w 48.869 sprawach wobec 47.036 nieletnich. Kuratorzy rodzinni wykonywali także działania profilaktyczne w ośrodkach kuratorskich. Ich liczba według stanu na dzień 31.12.2008r. wynosiła 107 i skierowanych w nich było 1.687 nieletnich.

W 2007r. utworzono z inicjatywy Ministra Sprawiedliwości Międzyresortowy Zespół do Spraw Poprawy Skuteczności Wykonania Orzeczeń Sądowych. W skład zespołu wchodzi sekretarz stanu w MS oraz podsekretarze stanu w MSWiA, MEN, MZ i MPiPS. W 2008r. w ramach Zespołu utworzono Grupę Roboczą ds. Poprawy Skuteczności Wykonywania Orzeczeń Sądowych w Przedmiocie Umieszczania Nieletnich w Placówkach Podległych MEN i MPiPS, która pracowała nad projektem ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, usprawniającym umieszczanie nieletnich w placówkach resocjalizacyjnych. Prace Grupy Roboczej i Zespołu w tej materii mają zostać zakończone w roku 2009.

CZĘŚĆ IV.

REKOMENDACJE

Jednym z elementów Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży jest **Lista Rekomendowanych Programów Profilaktycznych**.

Lista ta stanowi wskazówkę dla innych podmiotów jakie działania mogą podjąć mając na uwadze zapobieganie niepożądanym zjawiskom wśród dzieci i młodzieży, a także jak kształtować ich umiejętności i prawidłowe zachowania.

W 2008 roku wdrażano wiele ciekawych inicjatyw i programów profilaktycznych. Poniżej zamieszczone zostały wybrane propozycje działań, o które zostanie wzbogacona Lista Rekomendowanych Programów i Działań Profilaktycznych.

PROGRAM „BEZPIECZNE DZIŚ – BEZPIECZNE JUTRO”

- rodzaj zadania, dokument w którym jest zapisany

Program realizowany przez polską Policję zostały opracowany w taki sposób, aby treść, przekaz oraz cel ewoluowały wraz z rozwojem dzieci. Jednocześnie jest on komponentem przedsięwzięć ogólnokrajowych, realizowanych w ramach programów ukierunkowanych na podniesienie poczucia bezpieczeństwa. Z tego względu działania zapobiegawcze nie koncentrują się tylko na nieletnich, ale także na ich otoczeniu i środowisku. Podejście systemowe pozwala na optymalny dobór przedsięwzięć, a także objęcie szeroko zakrojonymi działaniami profilaktycznymi możliwie największej grupy odbiorców.

Ich realizacja odbywa się na płaszczyźnie edukacyjnej, interwencyjnej oraz w formie działań alternatywnych, czyli inicjowania i inspirowania do poszukiwania pozytywnych rozwiązań np. zagospodarowania czasu wolnego dzieciom i młodzieży w celu zapewnienia im rozrywki zamiast nudy, pokusy sięgnięcia po używki, czy popełniania niedozwolonych prawem czynów.

Ważnym elementem organizowanych przez Policję przedsięwzięć jest współpraca z instytucjami pozapolicyjnymi, które włączają się w realizację poprzez wspólny udział w podejmowane przedsięwzięcia, wsparcie finansowe, wymianę informacji oraz doświadczeń.

Przedsięwzięcia profilaktyczne zostały podzielone chronologicznie na działania skierowane do poszczególnych grup wiekowych z uwzględnieniem poziomu wiedzy odbiorców oraz stopnia rozwoju emocjonalno-poznawczego. Oddzielną kategorię w całokształcie działań stanowią działania skierowane do rodziców i nauczycieli.

Kategorie działań:

- 1) działania skierowane do dzieci w wieku przedszkolnym, rodziców i nauczycieli,
- 2) działania skierowane do uczniów klas I-IV szkół podstawowych, rodziców i nauczycieli,
- 3) działania skierowane do uczniów klas V-VI szkół podstawowych, rodziców i nauczycieli,
- 4) działania skierowane do młodzieży gimnazjalnej i szkół średnich, rodziców i nauczycieli,

5) działania z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego skierowane do wszystkich grup wiekowych, (mające na celu uzyskanie karty rowerowej, motorowerowej oraz prawa jazdy).

Powyższe działania realizowane są w ramach następujących akcji i programów:

- 1) skierowane do dzieci w wieku przedszkolnym: „Bezpieczny przedszkolak” oraz „Czy psy muszą gryźć”.
- 2) skierowane do uczniów klas I-IV szkół podstawowych: „Pierwszaki”, „Dziewiątka”, „Bezpieczny rowerzysta”, „Bezpieczna droga do szkoły”, „Bezpieczne ferie”, „Bezpieczne wakacje”.
- 3) skierowane do uczniów klas V-VI szkół podstawowych: „Bezpieczne ferie”, „Bezpieczne wakacje”.
- 4) skierowane do młodzieży gimnazjalnej i szkół średnich: „Narkotyki – terazniejszość bez przyszłości”.

- cel realizacji zadania

Przybliżenie wiedzy na temat występujących zagrożeń oraz wskazanie sposobów ich unikania, kształtowanie właściwych postaw i nawyków oraz umiejętności spędzania wolnego czasu, uświadomienie konsekwencji, które niosą ze sobą zachowania agresywne i przemoc oraz różnego rodzaju uzależnienia.

- grupa odbiorców danego zadania

Dzieci i młodzież, rodzice i nauczyciele z Opola.

Komenda Wojewódzka Policji w Opolu

ul. Korfantego 2
45-077 Opole
tel. (077) 4271900

PROGRAM „BEZPIECZEŃSTWO W SZKOLE”

- rodzaj zadania, dokument w którym jest zapisany

Program Komendy Miejskiej Policji w Tarnobrzegu dotyczy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym. Program zmierza do ograniczenia liczby przypadków popełniania przestępstw i wykroczeń na terenie szkół. Jednym z elementów programu jest popularyzacja monitoringu wizyjnego szkół oraz terenu przyległego, w celu eliminacji zagrożeń i ewentualnej identyfikacji sprawców. Policjanci prowadzą spotkania w szkołach objętych niniejszym programem (edukacja prawna uczniów, nauczycieli i rodziców). Kolejnym elementem tej inicjatywy jest objęcie szczególnym nadzorem szkół i najbliższego otoczenia przez dzielnicowych, strażników miejskich oraz patrole prewencyjne Policji. Ważnym założeniem tego programu jest utrzymywanie na właściwym poziomie współpracy pomiędzy szkołą, Policją a rodzicami.

W programie współpracują Prezydent Miasta Tarnobrzega, Burmistrzowie Miasta i Gminy Nowa Dęba i Baranów Sandomierski, Wójtowie Gminy Grębów i Gorzyce, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne.

Role poszczególnych podmiotów biorących udział w realizacji programu przedstawiają się następująco - samorządy udzielają wsparcia finansowego z przeznaczeniem na druk materiałów informacyjnych oraz organizację działań profilaktycznych realizowanych przez szkoły i Policję. Natomiast współpraca na poziomie szkoła – Policja, polega na realizacji zarówno autorskich jak też wspólnych przedsięwzięć o charakterze profilaktycznym, edukacyjnym itp. Współpraca w tym zakresie układa się bardzo dobrze, trwa już od wielu lat i z każdym rokiem jej zakres się poszerza, coraz to nowe placówki same z własnej inicjatywy proponują współpracę na różnych płaszczyznach. Jest to najlepszym wskaźnikiem, że działania te są dostrzegane i nie tylko tolerowane, ale wręcz przeciwnie szkoły widzą korzyści płynące z tej współpracy.

- cel realizacji zadania

Poprawa bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym.

- grupa odbiorców danego zadania

Dzieci i młodzież, rodzice, nauczyciele i wychowawcy, Policja.

Komenda Miejska Policji w Tarnobrzegu

ul. 1 Maja 2

39-400 Tarnobrzeg

tel. (015) 8513399

PROGRAM „PSEUDOKIBIC”

- rodzaj zadania, dokument w którym jest zapisany

Komenda Miejska Policji w Rzeszowie oraz Urząd Miasta Rzeszowa wdrożyły do realizacji w roku szkolnym 2007/2008 Program Prewencyjny „Pseudokibic”, który jest kontynuacją i rozwinięciem działań profilaktycznych prowadzonych w tym kierunku w latach ubiegłych. Prowadzone działania skierowane są do rodziców i młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenu Rzeszowa. W ramach programu organizowane są spotkania młodzieży i rodziców z przedstawicielami Policji, Straży Miejskiej, Urzędu Miasta Rzeszowa oraz przede wszystkim rzeszowskich klubów sportowych: ZKS „Stal” Rzeszów i CWKS „Resovia” Rzeszów, w tym z zawodnikami z sekcji piłki nożnej. Uczestnikom spotkań rozdawane są materiały informacyjno – edukacyjne w formie ulotek.

Wskazany program prewencyjny zawiera jasno określone cele, przedstawione poniżej, które powinny prowadzić do poprawy stanu bezpieczeństwa oraz ograniczenia zjawisk patologicznych podczas imprez sportowych ze szczególnym uwzględnieniem meczy piłki nożnej.

Metody i sposoby realizacji programu:

1. Współpraca z Urzędem Miasta Rzeszowa oraz z przedstawicielami klubów sportowych.
2. Wytypowanie szkół biorących udział w kolejnych cyklach spotkań.
3. Nawiązanie współpracy z wytypowanymi szkołami.
4. Ustalenie ze szkołami i klubami sportowymi harmonogramu wspólnych działań w szkołach.
5. Opracowanie i wydrukowanie materiałów edukacyjnych dla młodzieży i rodziców oraz dostarczenie ich do szkół.
6. Przeprowadzenie spotkań z młodzieżą, w których wezmą udział przedstawiciele klubów sportowych, sportowcy policjant oraz przedstawiciele Straży Miejskiej i Urzędu Miasta Rzeszowa.
7. Przekazanie młodzieży ulotek o treści profilaktyczno – edukacyjnej.
8. Przeprowadzenie spotkań z rodzicami młodzieży objętej bieżącymi działaniami, w których uczestniczyć będą przedstawiciele klubów sportowych, KMP w Rzeszowie, Urzędu Miasta Rzeszowa.
9. Przekazanie rodzicom ulotek o treści profilaktyczno – edukacyjnej.
10. Popularyzowanie wśród młodzieży i rodziców nowych dyscyplin i zajęć sportowych oferowanych przez szkoły i lokalne kluby sportowe podczas zorganizowanych spotkań.
11. Popularyzowanie za pośrednictwem lokalnych mediów wśród młodzieży i rodziców nowych dyscyplin i zajęć sportowych oferowanych przez szkoły i lokalne kluby sportowe oraz podejmowanych działań.
12. Zorganizowanie turnieju sportowego dla młodzieży szkół gimnazjalnych.
13. Nagłaśnianie i popularyzowanie podejmowanych działań w lokalnych mediach.

Działania te realizowane są w ramach przedsięwzięć prewencyjnych pod nazwą „Kibol to nie kibic” oraz Turniej piłki halowej o Puchar Prezydenta Miasta Rzeszowa, które

są elementem opisywanego programu prewencyjnego.

Działania prewencyjne "Kibol to nie kibic" skierowane są do rodziców i młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenu Rzeszowa. Polegają one na organizowaniu w wytypowanych szkołach średnich i gimnazjalnych spotkań młodzieży szkolnej i rodziców z przedstawicielami Policji, Straży Miejskiej, Urzędu Miasta Rzeszowa oraz przede wszystkim z działaczami i piłkarzami lokalnych klubów sportowych ZKS Stal Rzeszów i CWKS Resovia Rzeszów.

- cel realizacji zadania

1. Uświadomienie młodzieży i rodzicom ryzyka związanego z przynależnością do nieformalnych grup pseudokibiców, czy uczestniczenia w zajęciach stadionowych.
2. Podniesienie świadomości prawnej, młodzieży i rodziców, ze szczególnym uwzględnieniem konsekwencji prawnych udziału w zdarzeniach o charakterze przestępczym, związanych z antagonizmami pomiędzy kibicami.
3. Złamanie źle pojętej solidarności z grupami pseudokibiców.
4. Wyrobienie w młodzieży krytycznego spojrzenia na zdarzenia prowokowane przez grupy pseudokibiców.
5. Zaproponowanie młodzieży alternatywnych form spędzania czasu wolnego, czy przejawianej aktywności poprzez zaproponowanie uczestnictwa w zajęciach sportowych organizowanych przez kluby sportowe.
6. Organizowanie dla młodzieży imprez sportowych o charakterze edukacyjnym.
7. Współpraca z organami administracji samorządowej, lokalnymi klubami sportowymi ZKS „STAL” Rzeszów, CWKS „RESOVIA” Rzeszów, lokalnymi mediami, szkołami oraz z innymi instytucjami.
8. Dotarcie z oferowanym programem prewencyjnym do maksymalnej liczby adresatów.
9. Przekonanie odbiorców o słuszności prowadzonych działań.
10. Zainteresowanie szkół wprowadzeniem do procesu edukacji programów profilaktycznych problematyki zachowania na stadionach.
11. Opracowanie w szkołach metod postępowania z uczniami, sympatykami grup pseudokibiców, dopuszczającymi się zachowań chuligańskich.
12. Uwrażliwienie rodziców i opiekunów na sytuacje zagrażające ich dzieciom.
13. Zwiększenie poczucia odpowiedzialności rodziców i opiekunów za postępowanie dzieci.
14. Popularyzowanie wśród młodzieży i rodziców nowych dyscyplin i zajęć sportowych oferowanych przez szkoły i lokalne kluby sportowe.
15. Edukacja prawna dotycząca powyższej problematyki.
16. Aktywne włączenie w prowadzoną działalność lokalnych mediów.

- grupa odbiorców danego zadania

Młodzież z rzeszowskich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Komenda Miejska Policji w Rzeszowie

ul. Jagiellońska 13
35-959 Rzeszów
tel. (017) 8582900

PROGRAM „SZKOŁA WOLNA OD NARKOTYKÓW I PRZEMOCY”

- rodzaj zadania, dokument w którym jest zapisany

Program pod nazwą „Szkoła wolna od narkotyków i przemocy”, organizowany jest przez Urząd Miejski w Poznaniu i Komendę Miejską Policji w Poznaniu, we współpracy z innymi jednostkami odpowiedzialnymi za profilaktykę uzależnień.

Do Programu mogą przystąpić wszystkie szkoły i placówki oświatowe z terenu Miasta Poznania, których organem założycielskim jest Miasto Poznań w czasie całego roku

szkolnego. Ograniczeniem w ilości szkół mogących w danym roku szkolnym przystąpić do Programu jest ilość środków finansowych przeznaczonych na jego realizację.

Projekt „Szkoła Wolna od Narkotyków i Przemocy powstał jako odpowiedź na obserwowaną od kilku lat tendencję wzrostową zjawisk i zachowań patologicznych wśród młodzieży gimnazjalnej w mieście Poznaniu tj. przestępczości szczególnie związanej z narkotykami i przemocą.

Plan realizacji projektu został sporządzony w czwartym kwartale 2006r., został w nim przedstawiony harmonogram realizacji zadań i kosztorys ich realizacji.

Inicjatorem projektu była Sekcja Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Poznaniu oraz Wydział Zarządzania Kryzysowego i Bezpieczeństwa Urzędu Miasta Poznania. Projekt był konsultowany we współpracy z dyrektorami, pedagogami gimnazjów i rodzicami młodzieży gimnazjów, pracownikami Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Poznania, Kuratorium Oświaty w Poznaniu oraz poradni uzależnień, poradniami i psychologiczno – pedagogicznymi.

Na wstępnym etapie wdrażania projektu pozyskano do udziału w programie 12 gimnazjów z terenu miasta Poznania, wybrano i nawiązano kontakt z koordynatorami szkolnymi oraz przeprowadzono z nimi spotkanie informacyjne. Opracowano także materiały informacyjne i szkoleniowe dla uczestników projektu.

Działania w gimnazjach rozpoczęto w miesiącu marcu 2007r. od przedstawienia propozycji programu w gimnazjach, które zgłosiły chęć udziału w projekcie oraz podpisania porozumień o jego realizacji.

W maju 2007 we wszystkich klasach I i II gimnazjów które przystąpiły do projektu przeprowadzono badania ankietowe wśród uczniów i kadry gimnazjów pod kątem diagnozowania zagrożenia przestępczością, narkomanią i innymi objawami demoralizacji młodzieży. Badania te zostały przeprowadzone i opracowane przez pracowników Wydziału Nauk Edukacyjnych UAM w Poznaniu.

Następnie przeprowadzono szkolenia oraz warsztaty programowe dla pedagogów, psychologów z gimnazjów oraz policyjnych specjalistów ds. nieletnich dot. założeń programowych, zasad prowadzenia działań profilaktycznych dla społeczności gimnazjów. Omówiono także procedury postępowania z nieletnimi oraz zasady stosowania narkotestów.

Od miesiąca września 2007 r. do realizacji wdrożono działania zgodnie z procedurami postępowania z nieletnimi, prowadzono spotkania informacyjne, edukacyjne dla rad pedagogicznych, rodziców oraz młodzieży gimnazjalnej. Realizowano także działania profilaktyczne poprzez organizację i przeprowadzenie „Tygodnia Bezpieczeństwa”, Konkursu „Żyję Zdrowo, Aktywnie i Bezpiecznie”, Forum „Młodzież przeciw patologiom”.

W roku 2008 do projektu przystąpiło kolejnych 8 gimnazjów w których realizowane są działania programowe, natomiast w roku 2009 planowane jest zaproszenie kolejnych 10 gimnazjów. Docelowo w projekcie uczestniczyć będzie 30 gimnazjów, a w 2009 r. program wzbogacony zostanie o szkolenia młodzieżowych liderów profilaktyki.

- cel realizacji zadania

1. Zahamowanie dynamiki wzrostu zagrożenia narkomanią wśród dzieci i młodzieży oraz eliminowanie źródeł zagrożeń, a także zahamowanie dynamiki wzrostu niedostosowania społecznego wśród dzieci i młodzieży i eliminowanie oraz łagodzenie ich drastycznych przejawów.
2. Promowanie szczególnej aktywności w zakresie profilaktyki i zapobieganie zachowaniom niebezpiecznym i niepożądanym, a także szerzenie zasad bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych.
3. Przeprowadzenie raz w roku badań ankietowych wśród uczniów i kadry szkoły pod kątem problemu narkomanii i demoralizacji.

4. Organizowanie i przeprowadzenie przez specjalistów ds. nieletnich, strażników szkolnych, przedstawicieli Inspekcji Sanitarnej oraz organizacji społecznych spotkań informacyjnych z nauczycielami, pedagogami i psychologami szkolnymi oraz rodzicami.
5. Przeprowadzenie w szkole akcji pod nazwą „Tydzień Bezpieczeństwa” obejmującej:
  - a) spotkania z uczniami dotyczące problemów narkomanii;
  - b) warsztaty tematyczne;
  - c) konkursy tematyczne;
  - d) inscenizacje;
  - e) pokazy z użyciem psa służbowego.
6. Wdrożenie i stosowanie rozszerzonych „algorytmów do działań profilaktycznych, interwencyjnych w ograniczaniu zjawisk narkotykowych oraz przeciwdziałaniu przestępczości i demoralizacji wśród nieletnich”.
7. Stosowanie narkotestów w przypadkach podejrzenia zażywania przez uczniów substancji psychoaktywnych – zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawnymi (za zgodą rodziców).
8. Udział w programie terapii dla młodzieży zagrożonej uzależnieniem.
9. Opracowanie i druk informatora (ulotki) zawierającego informacje o symptomach wskazujących na możliwość uzależnienia narkotykowego z pełną informacją o instytucjach zajmujących się terapią uzależnień lub inną pomocą w zakresie problematyki narkotykowej.

- grupa odbiorców danego zadania

Młodzież gimnazjalna z terenu miasta Poznania oraz nauczyciele, pedagodzy, rodzice, funkcjonariusze Policji, straży miejskiej,

Komenda Miejska Policji w Poznaniu

ul. Taborowa 22
60-790 Poznań
tel. (061) 8415600

PROGRAM „BEZPIECZNE ŚWIĘTOKRZYSKIE”

- rodzaj zadania, dokument w którym jest zapisany

Program Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach. Realizacja programu w latach 2006-2010 zakłada kontynuację na terenie województwa idei „kaskadowego zarządzania bezpieczeństwem”, której fundamentem są lokalne strategie tworzone na poziomie gmin i powiatów, przyjmowane do realizacji uchwałami właściwych rad samorządowych. Program „Bezpieczne Świętokrzyskie”, wskazując główne cele i zadania, stanowi drogowskaz dla przedsięwzięć lokalnych, opartych na już istniejącej i wciąż rozwijającej się aktywności instytucji gminnych i powiatowych oraz lokalnych społeczności.

Z dotychczasowych analiz stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego, jak również sondaży przeprowadzonych wśród społeczności województwa świętokrzyskiego wynika, iż działania winny być realizowane w następujących obszarach:

Przemoc w rodzinie - proponowane działania:

- prowadzenie działalności edukacyjnej wśród policjantów, nauczycieli, rodziców i dzieci w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- współdziałanie instytucji pomocowych,
- propagowanie poprzez m.in. lokalne media informacji nt. możliwości pomocy ofiarom przemocy domowej,
- zaangażowanie instytucji pomocowych w realizację programu „Niebieska karta”,
- tworzenie sieci „kameralnych domów - hosteli”, w których czasowe schronienie mogłyby znaleźć kobiety maltretowane i ich dzieci,
- optymalne wykorzystanie sieci punktów interwencji kryzysowej dla ofiar przestępstw,

- szkolenie policjantów z zakresu interwencji kryzysowej.

Przestępczość i demoralizacja nieletnich - proponowane działania:

- tworzenie miejsc, gdzie istnieje możliwość aktywnego, aprobowanego społecznie spędzenia wolnego czasu np. boiska osiedlowe, kluby osiedlowe, siłownie, kawiarenki,
- propagowanie wśród dzieci i młodzieży pozytywnych form spędzania czasu wolnego,
- prawidłowa wymiana informacji i inspiracji współpracy pomiędzy instytucjami zajmującymi się wychowaniem dzieci i młodzieży (światlice, kluby młodzieżowe, kluby kibica, szkoły, parafie i inne),
- objęcie opieką rodzin patologicznych i nieletnich wywodzących się ze środowisk przestępczych oraz osób potencjalnie predysponowanych do popełnienia przestępstw,
- zdecydowane i natychmiastowe reagowanie na zachowania chuligańskie oraz przestępcze, zwłaszcza na terenie szkół,
- włączenie organizacji młodzieżowych oraz pozarządowych do działań profilaktycznych i edukacyjnych,
- propagowanie właściwego zachowania w czasie imprez masowych,
- poprawa świadomości prawnej nauczycieli, rodziców, dzieci i młodzieży w zakresie przestępczości komputerowej i internetowej,
- zdecydowana reakcja zainteresowanych instytucji na nieprzestrzeganie zakazu sprzedaży nieletnim alkoholu i papierosów,
- zwiększenie aktywności szkół w zakresie zapobiegania przestępczości i demoralizacji.

Alkoholizm i narkomania - proponowane działania:

- prowadzenie działań edukacyjnych w szkołach w zakresie wczesnego rozpoznawania i zapobiegania uzależnieniom,
- organizowanie pomocy socjalnej i medycznej osobom uzależnionym,
- prowadzenie przedsięwzięć opiekuńczych, leczniczych i terapeutycznych m.in. poprzez zajęcia edukacyjne, terapię zajęciową, organizowanie czasu wolnego,
- włączenie społeczności lokalnych w proces resocjalizacji i readaptacji osób uzależnionych od narkotyków i alkoholu,
- rozszerzanie współpracy Policji z podmiotami zajmującymi się problematyką uzależnień,
- prowadzenie ścisłej kontroli miejsc gromadzenia się młodzieży (np. dyskotek), elementu przestępczego, melin itp.

Dokuczliwa przestępczość - proponowane działania:

- organizowanie stref bezpieczeństwa m.in. w oparciu o informację mieszkańców,
- likwidowanie „znieczulicy społecznej” poprzez zdecydowaną i natychmiastową reakcję na przestępstwa, wykroczenia i zachowania o charakterze chuligańskim,
- rozpoznawanie i monitorowanie formalnych oraz nieformalnych grup młodzieżowych,
- tworzenie w dzielnicach o wysokim stopniu przestępczości i patologii świetlic dla dzieci i klubów młodzieżowych,
- skrócenie czasu oczekiwania na rozpatrywanie spraw o charakterze chuligańskim,
- propagowanie wśród społeczności lokalnej zasady wzajemnej pomocy sąsiedzkiej w myśl zasady „Najlepsze zabezpieczenie przez złodziejem to dobry sąsiad” ,
- popularyzowanie i promowanie technicznego zabezpieczenia obiektów szczególnie narażonych na dokonanie przestępstwa - tworzenie infrastruktury technicznej sprzyjającej poprawie bezpieczeństwa,
- tworzenie strzeżonych miejsc parkingowych,
- inspirowanie firm ubezpieczeniowych do uwzględnienia w polityce asekuracyjnej działań na rzecz bezpieczeństwa np. obniżenie stawek ubezpieczeniowych za dodatkowe zabezpieczenia mienia.

- cel realizacji zadania:

- Ograniczenie przestępczości pospolitej oraz zjawisk chuligaństwa i wandalizmu.
- Ochrona dzieci i młodzieży.
- Przeciwdziałanie patologiom społecznym tj. alkoholizmowi, narkomanii i przemocy domowej.
  - grupa odbiorców danego zadania

Dorośli i dzieci mieszkańcy Województwa Świętokrzyskiego.

Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach

ul. Seminaryjna 12

25-372 Kielce

tel. (041) 3492222